

וַיִּתְּנוּ מַעְבַּר אֲרֶנוֹן אֲשֶׁר בַּמִּדְבָּר
 הַיָּצֵא מִגְּבֹל הָאֱמֹרִי כִּי אֲרֶנוֹן גְּבֹל
 מוֹאָב בֵּין מוֹאָב וּבֵין הָאֱמֹרִי: ^אעַל־כֵּן
 יֵאמֶר בְּסֵפֶר מִלְחַמַת יְהוָה אֶת־זֶה

נִמְלְדוּ וְשָׂרוּ מַעְבְּרָא דְאַרְנוֹן דִּי
 בַּמִּדְבָּרָא דְנִפְיָק מִתְחוּם אֲמוֹרָאָה
 אֲרִי אֲרֶנוֹן תְּחוּם מוֹאָב בֵּין מוֹאָב
 וּבֵין אֲמוֹרָאָה: יד על כן יתאמר
 בַּסֵּפֶרָא קִרְבִּין דְעֵבֶר יי על ימא

לקט בהיר

רש"י

עדן מזד קדס של גן עדן (רא"ם): מב) לפי שבגבול נקרא לפעמים כל הרשות בכלל, כגון (שמות י"ג ז') ולא יראה לך שאור בכל גבולך, לזה אמר שלא כן הוא כאן, ואין ר"ל שארנון הוא מרשות ומארץ מואב, שהלא אמר ג"כ שהוא גבול האמרי, אלא שהוא קו מחומו (גרענעץ בלע"ז) (רא"ם): מג) כשצבנו כל ארץ אדום והיו צד דרומית מורחית של אדום פגועה שם ארץ מואב, וגם צמא לא ניתן להם רשות לעבור לזה היקפוה והלכו צד דרומה וכשצאו במקצוע דרומית מורחית שלה הפכו פניהם לצד פון והלכו צד מזרח של מואב עד שצאו במקצוע מורחית לפונית שלה ושם מצאו את נחל ארנון אשר הוא גבול ארץ סיחון האמרי: מד) מפרש תיבת היוצא שאמר הכתוב שפירשו שאין התחום שזה מן המזרח למערב אלא יוצא לצד דרום ומתעגל וצד בחזרה כמו חצי עגול ורש"י קורא אותו רצועה והוא שייך לאמורי, ומערבו של רצועה זו היא מואב ודרומה היא מדבר שמעם צאו ישראל ושם חנו, אבל לא נכנסו לארץ מואב (ספור'): מה) משה רבינו מספר לנו שם ששלח אל סיחון וצמח הדברים שלה לו שימכור גם הוא מים ומזון להם כמו שעשו אדום ומואב, ומדהקיש אותם ביחד שמע

(יג) מגבול האמורי. תחום סוף מלך שלהם^{מב}, וכן גבול מואב לשון קלה וסוף: מעבר ארנון. הקיפו ארץ מואב (כל דרומה ומזרח) עד שצאו מעבר השני^{מג} לארנון* בתוך ארץ האמורי (צ'פונה של ארץ מואב): היוצא מגבול האמורי. רצועה יולאה^{מד} מגבול האמרי והיא של אמריים ונכנסה לגבול מואב עד ארנון שהוא גבול מואב ושם חנו ישראל ולא צאו לגבול מואב (כי ארנון גבול מואב והם לא נחמו להם רשות לעבור בצ'רס, ז'אף על פי שלא פירשה משה פירשה יפתח) כמו שאמר* יפתח (שפי"ח י"א י"ז) וגם אל מלך מואב שלח ולא חבה, ומשה רחם (דברי ז' כ"ט) כאשר עשו לו בני עשו היושבים בשעיר והמואבים היושבים בצ'רס^{מה} מה אלו לא נחמו לעבור בתוך ארנס אלא הקיפום סביב אף מואב כן: (יד) על כן יאמר. על חנייה ז'^{מז} ונסים* שנעשו זה יאמר בספר מלחמות ה' כשמספרים נסים שנעשו לאבותינו יספרו (את והב וגו') (וי"ט): את ודהב. כמו את י'ב^{מח}, כמו שיאמר מן יעד ועד

שינוי נוסחאות: ארנון. כמו שטאמר ביפתח. נסים.

מיהה שאלו ואלו לא נתנו לעבור רק מכרו להם אוכל ומים וצ'ממת אין זה הכרח כלל שכול לומר שרק לגבי אוכל הקיפם משה, לזה אמר ומשה רמזה פי' אינו רק רמז (ס'ה"ז): מז) ז' פסוקים הבאים כאן עד פסוק כ"א הם דברי שיר ושבח ותהלה, וכמו שדרך המשורר שאינו אומר דברים ישרים כהויתן אלא המליך ומרמו הסקיר ומקלר ומגום ומשממש במלות מושאלות ופעם הכפיל במלות שונות ועל השומע להבין כוונת מליצתו, וזו עבודת רבינו להשמיע לנו פירושים ומשמעותם של הדברים, אמר על כן שפירשו בשביל כן וחסר הרבה והכוונה בשביל חנייה זו שאמרנו בפסוק הקודם שחנו אלא הנהר נחל ארנון ובשביל מעשה נסים וגבורות הנעשים שם בשביל זה יאמר, ואמרו בַּסֵּפֶר פִּירוּשׁוֹ כֵּן לִפִּי עֲנִינוּ בְּסִפּוּר כְּלוֹמַר כְּשֶׁמְסַפְּרִים, ואמרו מלחמות ה' אין הכוונה על המלחמה עצמה אלא מה שילא מן המלחמה חכלית ופעולת המלחמה דהיינו ישועות הללות ונסים שעשה הקב"ה לאבותינו, אז כשמספרים מספרים גם פרט זה, ומהו זה, את והב וגו': מז) י'ב לשון

אור החיים

(תענית ז'). שחזרו בזכותו של משה, אולי שהענין שהיו נוסעים וחונים על פיו^{מח} נשאר מסולק בזמן שנכסו צ' מסעות הנזכרים: במלחמתה של תורה שהיא מלחמת ה', שהגם

אור בהיר

הענין. קסב) שלפי דרכינו בפרשת בשלח בפסוק לנחמתם הדבר היה זה הענין חוץ ממה שהקיפם משה רוחות לתקות עליהם

דסוף ונבדוק
 טו ו'שפוד נחלק

כן יאמר מן י'ב
 אשר יבז להם ו
 הנחלים ארנו
 יש לספר בנסים
 גדולים (תנ"ח - ב)
 הנחלים. תרגו
 שנשפך שם דם ו
 הכרים גבוהי
 סמוכים זה לזו
 עם חצירו צהר
 אמרו אמוריים.
 לעבור* כלל מן
 שינוי נוסחאות: הרבה.
 ולספר אותם שגד
 הנחלים, ואח"כ פ
 שנעשה מדם הנמ
 שזה משופע והולך
 היו נדדי הכרים
 שרצה לילך מן הו
 מאוד חוץ מזה ל

שנעשים שונאי
 לצסוף, והוא
 כ"ד. כי צ' אג
 את ואחד שמו
 היוחס מלורעי
 פגיעת הכריכ
 בדרך פשע, כי
 עליה כי ארט
 לישראל חלק ל
 פירוש בספר
 ינחיל לעמים

מורס ומטר, ואות
 מסעות ללמנה וז

בסופה ואת הנחלים ארנון: וְאִשְׁרֵי הַנְּחָלִים אֲשֶׁר נָטָה לְשֶׁבֶת עַר וְנִשְׁעַן

דסוף ונבחרן דעל נחלי ארנון: וְאִשְׁרֵי הַנְּחָלִים אֲשֶׁר נָטָה לְשֶׁבֶת עַר וְנִשְׁעַן

רש"י

לקט בהיר

ארמי הוא, ופירושו עברי נתן, אהיה או בקיור יהב פירושו נתן, וזו לשון המזוקק כאן יהב צ"ד, ואמר רבינו שיהב או יהב היינו הך, ומציא ראה מחיבת יעד שפירושו ראובן בא למקום מיועד, כגון ראובן יעד לבית המדרש, ופעמים נחלק יו"ד זה לוא"ו כגון (שמות ל' ל"ו) אשר אועד לך שמה, וכן ילד נעשה ממנו שור או כשב או עז כי יולד (ויק' כ"ב כ"ז), ווא"כ אין הוא"ו שימוש להוסיף או להפך החיבה, אלא שורש הוא שהלא בא במקום יו"ד השורש, ואומרו בסופה פירושו בים סוף אלל ים סוף, כלומר את מעשה נסים וגבורות שניתן ונעשה לבחבתינו בים סוף, אז, כשמשפטים זאת, אז משפטים ג"כ נסים וגבורות שנעשו אלל ואת הנחלים ארנון, ורצונו לומר הגם שאינם גדולים ומפורסמים כמו נסי ים סוף אעפ"כ ראויים לדבר מהם

כן יאמר מן יהב ויהב, והוא"ו יסוד הוא כלומר את אשר יבב לכם והרבה* נסים בים סוף (ויק'): ואת הנחלים ארנון. כשם שמשפטים נסי ים סוף כך יש לספר נסי נחלי ארנון, שאף כאן נעשו נסים גדולים (תנח" - במ"ה), ומה הם הנסים: (עו) ואשר הנחלים. תרגום של (שפך) אשר, שפך^מ הנחלים שנשפך שם דם אמוריים שהיו נחבאים שם, לפי שהיו הכרים גבוהים והנחל עמוק וקלר, והכרים סמוכים זה לזה אדם עומד על הכר מזה ומדבר עם חבירו כבר מזה*^מ והדרך עובר בתוך הנחל, אמרו אמוריים, כשיכנסו ישראל (לארץ) לתוך הנחל לעבורי^י נלא מן המערות כהרים (שלמעלה*) מהם

שינוי נוסחאות הרבה. הנה. למעלה.

ולספר אותם שגדולים הם מאוד: (מח) כשהמים יורדים במקום מדרון נקרא אשר ושפך, ופי' ראוי לספר את שפך הנחלים, ואח"כ מספר הכתוב מה היחה המעשה באשר הנחלים, שהיו שם ב' נחלים שנשפך עם נחל ארנון ביחד גם נחל שנעשה מדם הנמנעים: מט) כי בפתם הרים שהם זה אלל זה וגיא ביניהם ראשי ההרים רחוקים זה מזה מאוד, משום שזה משופע והולך ללד זה והר זה משופע ללד שכנגדו, אלל כאן היו קרובים מאוד כאילו נחתך ההר בסקין לב' חלקים ולא היו ללדי ההרים משופעים אלא זקופים: ג) נהר של מים נקרא נחל וגם גיא נקרא נחל, וכבר ביארנו בספוק י"א שמי שראה לילך מן המדבר לארץ כנען או להפך היה צריך לעבור בין ב' הרים בתוך הגיא והנחל, שמלבד שדרך ההרים קשה מאוד חוץ מזה צריך ליטול רשות מיושבי ההרים מואב מלד זה ואמרי מלד זה, משא"כ הנחל שבין המדינות היה הפקר,

אור החיים

יאמר אשר ינחיל ה' את ישראל מהאומות כאשר הבטיח להאבות, ואמר יאמר כי שם בספר יאמר על גבול זה שיתנו לישראל בסופה, ולא בזמן ההוא אלא צבא משיחנו אז ינחילנו ה' מואב וגבולו שהוא אחד מהג' הנשחרים לנו לנחול אותם שהם הקיני והקניזי והקדמוני, ופירושו חיבת והב תפירש צב' דרכים, הא' לשון אהבה על זה הדרך כי ה' אהב לתתה בסוף ולא עתה, או לשון נתינה על דרך (דניאל ב') יהב חכמתה לחכימין ומלניו שככתוב ידבר לפעמים חיבה בלשון תרגום, כמו (בראשית כ"א) מי מלל לאברהם, ואתה מרצבות קודש

שנעשים שונאים זה לזה בהלכה נעשים אוהבים לבסוף, והוא מאמר את והב בסופה. ב' (צרכות כ"ד.) כי ב' אנשים מלורעים היו בישראל אחד שמו את ואחד שמו והב והיו מהלכים בסוף המחנה ללד היוחס מלורעים והיו מודיעים הנם שהיו עושים פגיעת הכרים וכו' עד כאן. ונראה לפרש הכתוב בדרך פשט, כי כיון שהזכיר ארנון גבול מואב ואמר עליה כי ארנון גבול מואב פירושו ואין להם בו לישראל חלק לזה גמר אומר על כן^מ יאמר בספר פירושו בספר אשר לפני ה' בעיני המלחמות אשר ינחיל לעמים ומוליא מזה ונותן לזה ושם גם כן

אור בהיר

מורס ומטר, ואותם חזרו חיכך ומיד. וצריך לישב הב' מסעות אבת ועיי העברים שבין הר ההר וצין נחל זרד, וצ"י מסעי יש עוד ב' מסעות בלמנה ופינין. ודוחק לומר אין מוקדם ומאוחר שהכתוב אומר משם נסעו משמע מעיי העברים לא מהר ההר, ויש ליישב. (קסג) פי' על גבול זה של ארנון וכאילו אמר על זה.

לִידִידוֹ שֵׁנָא:

גִּהְנָה נַחֲלַת יְהוָה בְּנִים שְׁכָר

יִפְנוּ יְיָ לְרַחֲמֵיהֶם דְּמָכָא:

פְּרֵי הַבְּטָן:

וּפְחָצִים בִּיד־גְּבוּר פֶּן בְּנֵי

גִּהָא אַחְסַנְתָּ יְיָ בְּנֵין

הַנְּעוּרִים:

אֵת הַגְּבוּר אֲשֶׁר מִלֵּא אֶת־

פְּשָׁרֵין אַנְר עוֹבְדֵין טְבִין

דְּעוֹלִימָא:

הַטֵּב לִיה לְגַבְר דְּיִמְלִי פִית מְדַרְשִׁיה מְנַהֵן לֹא יִפְתָּחוּן אַרוּם יִנְצוּן עִם בְּעָלֵי

בְּאִידָא דְּנִבְרָא בְּן בְּנֵין

רש"י

לִידִידוֹ שֵׁנָא. לְמַנְדָּד מַעֲנִיו שִׁנְהָ: (ג) הִנֵּה נַחֲלַת ה' לְאוֹמוֹ הַאֲשֵׁר בְּנִים. אֲלוֹ הַתַּלְמִידִים שְׁהוּא מַעֲמִיד שְׁהָס לֹו כְּנִיסָ: שְׁכָר פְּרֵי הַבְּטָן. שְׁכָר פְּרֵי הַתּוֹרָה שְׁנַלְבָּ, שְׁנַלְמַר (מַשְׁלֵי כֵּנִי יִם) כִּי נַעֲסִי כִי

תַּשְׁמַרס נַטְטֵן: (ד) כַּחֲצִים בִּיד גְּבוּר. לְהַלְחַס נַס אֶת אֲרִיזוֹ: בֶּן בְּנֵי הַנְּעוּרִים. הַתַּלְמִידִים שְׁהוּא מַעֲמִיד מְנַעוּרִיו: (ה) אֲשֶׁרִי הַגְּבוּר אֲשֶׁר מִלֵּא אֶת אֲשַׁפְתּוֹ. מַלְאוּם חַיִּים. אֲשַׁפֵּה, טִיק הַחַיִּים

מצודת דוד

כמו שמרכיב שמירת העיר אין בו תועלת רב כי הכל תלוי בהוצאת המקום, כן מרכיב יגיעת המלאכה

מצודת ציון

לִידִידוֹ. מַלְשׁוֹן נִרְדְּהָ: שֵׁנָא. כְּמוֹ שֵׁנָה בְּה"א:

אֵין בּוֹ תוֹעֵלַת, כִּי כּוֹזֵלַת יִגְעִיָה רַבָּה נוֹתֵן הַמְּקוֹם דִּי הַסְּפוּק לְמִי שְׁעַמַל בַּתּוֹרָה: (ג) הִנֵּה נַחֲלַת ה' רוּצָה לוֹמַר וְאִם יִרְבֵּה לְעַמּוּל בְּמַלְאכָה לְהַרְבוֹת הוֹן לְהַנְחִיל לְבָנָיו אַחֲרָיו, הֲלֹא הִנֵּה הַבְּנִים עַצְמָן הֵמָּה נַחֲלַת ה' וְנִתְּנָם לְאִשְׁרֵי יִשְׂרָאֵל בְּעֵינָיו, וְאִם לֹא יִתְרַצֶּה לְה' מֵאֵין לוֹ בְּנִים לְהַנְחִילֵם אֶת הַהוֹן: שְׁכָר פְּרֵי הַבְּטָן. הַבְּנִים שְׁהֵמָּה פְּרֵי הַבְּטָן הֵמָּה בָּאִים בְּשִׁכְרַת הַמַּעֲשֶׂה וּמִיד ה' וְכַפֵּל הַדְּבָר בְּמִלּוֹת שׁוֹנוֹת: (ד) כַּחֲצִים בִּיד גְּבוּר. רוּצָה לוֹמַר וְכַאֲמַת שְׁכָר גְּדוֹל הוּא זֶה, כִּי כְּמוֹ הַחֲצִים אֲשֶׁר הֵמָּה בִּיד גְּבוּר עִם שְׁהַחֲצִים הַרְגוּ אֶת מִי, עִם כָּל זֶה הֲלֹא נִרְאֶה לְכָל שְׁלֹא הַחֲצִים הֵם הַמְּמִיתִים כִּי אִם הַגְּבוּר אֲשֶׁר יִרָה אוֹתָם, כֵּן הַבְּנִים שְׁהַאֲדָם מַלְמַד בְּנַעֲרֹתוֹ בְּעוֹד הַכַּח בִּידוֹ לְהַדְרִיכֵם בְּדֶרֶךְ יִשְׂרָאֵל, הִנֵּה עִם כִּי הַבְּנִים הֵם הַדּוֹרְכִים בְּדֶרֶךְ יִשְׂרָאֵל, עִם כָּל זֶה נִרְאֶה לְכָל שְׁכָל זֶה הֵמָּה מַעֲשֶׂה יְיָ אֲבִיהֶם לְהַתְּפָאֵר: (ה) אֲשֶׁר מִלֵּא וְגו'. רוּצָה לוֹמַר אֲשֶׁר הִרְבֵּה בְּנִים כְּאַלֶּה. וּלְפִי שְׁהַמְשִׁילֵם לַחֲצִים

אבן עזרא

(ג) הנה. גם אם ישכב אדם עם נשים רבות פעמים אין קץ להם, לא תקבל האשה ההריון רק בעת שגור השם, כי בידו מפתחות כל רחם, ומתן הבנים

רד"ק

מתקן לו המלוכה. ושנא הכתוב באל"ף והוא כמו בה"א: (ג) הנה. אמר דוד אני רואה כי נחלת ה' בנים. כלומר הטוב שיתן האל לידידו בעולם הזה הם הבנים והם נחלתו, כי נחלה טובה יש לי בשלמה בני: שְׁכָר פְּרֵי הַבְּטָן. כַּפֵּל הַעֲנִין בְּמִלּוֹת שׁוֹנוֹת. רוּצָה לוֹמַר הַשְׁכָּר שִׁיתֵן הָאֵל יִתְבַּרְךְ לִידִידוֹ בְּעוֹלָם הַזֶּה הֵם הַבְּנִים וְהֵם נַחֲלָתוֹ הַטּוֹבִים וְהוּא פְּרֵי הַבְּטָן: (ד) כַּחֲצִים. אִמַר הַבְּנִים שְׁהִיָּה לוֹ לְאֲדָם בִּימֵי נְעוּרָיו הֵם לְאֲדָם עוֹר גְּדוֹל כְּמוֹ הַחֲצִים בִּיד הַגְּבוּר, וְדוּד

מדרשי חז"ל

(ג) הנה נחלת ה' בנים שְׁכָר פְּרֵי הַבְּטָן. מִדַּת בְּשֵׁר וְדָם פּוֹעֵל עוֹשֶׂה עִם בְּעַל הַבֵּית, חוֹרֵשׁ עִמּוֹ חוֹרֵעַ עִמּוֹ מִנְכַּשׁ עִמּוֹ מַעֲדָר עִמּוֹ, מִטְּבַע אַחַד נוֹתֵן לוֹ וְהוֹלֵךְ. אֲבָל מִי שְׁאִמַר וְהִיָּה הַעוֹלָם אִינוֹ כֵּן, אֲלֵא תֵּאבֵב לְבָנִים נוֹתֵן לוֹ שְׁנַאמַר: הִנֵּה נַחֲלַת ה' בְּנִים, תֵּאבֵב לְחַכְמָה נוֹתֵן לוֹ שְׁנַאמַר: כִּי ה' יִתֵּן חֲכָמָה, תֵּאבֵב לְנַכְסִים נוֹתֵן לוֹ שְׁנַאמַר: וְהַעוֹשֵׁר וְהַחֲבוּד מִלְּפָנָיו. (מְכִילָתָא.) מִה יַעֲשֶׂה אָדָם וְהִיָּה לוֹ בְּנִים זְכָרִים, יִשָּׂא אִשָּׁה הוֹגֵגַת לוֹ

דְּכַבְּהוֹן בְּתַרְעָא בֵּית דִּינָא: אֲשִׁירָא דְּאֲתָאמַר עַל מְסוּקִין דְּתַהוּמָא

שְׁקוּרִין קִינְרִין נְלַע"ו: לֹא יָבוֹ זַהֲלֵכָה וְנִלְאִים כְּאִרְיִים זֶה לֹא:

מצודת ציון

(ה) אשפתו. הוא הנרתק אשר ישימ אשפתו כקבר פתוח (ישימ ה טו):

בהשכל ובדעת: את אויבים. רח

שדימה הבנים לחצים להלחם עו מלא את אשפתו מהם דרך משי והבנים, וטעם בשער לעיני הכל דאג דוד כאשר נאמר לו והו

לֹא יִבְשׁוּ. הָאֵב וְהַבְּנִים כְּשִׁידְכְּרוּ כִּי שֵׁם רַבִּים וְטוֹבִים, וְיוֹכֵל אוֹיְבֵיהֶם וְלֹא יִכּוּשׁוּ וְלֹא יִחַתּוּ מִדּוּ יִתְפַּרֵּשׁ כֵּן. בֵּית, עַל בֵּית יְרוּשָׁלַיִם, וְהִנֵּה מִיּוֹם שִׁחְרַב בֵּית וְחִרְבָּה יְרוּשָׁלַיִם, הִיתָה יְרוּשָׁלַיִם חִרְבָּה, כִּי הִיתָה בִּיד הַרְבֵּה אוֹמוֹ מִלְּחָמָה אֵלֶּה יִבְנוּהוּ וְאַלֶּה יִחְרִיבוּהוּ יִתְבַּרְךְ בְּבִנְיָם וּבְשִׁמְרָתָם. שׁוֹא שְׁקָדוֹ הַשׁוֹמְרִים. מְשַׁכְּמֵי קוּם. יְרוּשָׁלַיִם: מֵאַחֲרֵי שַׁבָּת. אֵלוֹ שֶׁן בְּרַאשׁוֹנִים וְלִקְחוּ אוֹתָהּ מִיָּדָם וְדִידִידוֹ. הוּא מֶלֶךְ הַמְּשִׁיחַ. וְיִירוּשָׁלַיִם בְּלֹא עֵמֶל, וְאַלֶּה שְׁעַם כֵּה. וְהַפְּסוּקִים הָאַחֲרִים הֵם דְּבָרֵי

דבר אל תגמגם ותאמר לו, אלא א אמור לחכמה אחותי את, ואומר אשפתו מהם לא יכושו כי ידברו א את אויבים בשער, אמר רבי חייא וכנו הרב ותלמידו שעוסקין בתור אויבים זה את זה, ואינם חיים משן זה את זה, שנאמר: את והב בטופה. בסופה. (קידושין א"ב) יגיע כפיך כי תאכל וגו'. משמיה דעולא: גדול הנהנה מ

(א"ד) הברכה והאושר של יר (ה"ז) ברכת ה' ליראיו.

תהלים קכז קכח תרעז

תרגום

דַּבְּבִיהוּן פִּתְרַע בֵּית אֲשַׁפְתּוּ מֵהֶם לֹא יבוֹשׁוּ כִּי יִדְבְּרוּ אֶת־
דִּינָא: א שִׁירָא דְאֲתָאמֵר עַל מְסֻקִין דְּתַהוּמָא
פ קכח א שִׁיר הַמַּעֲלוֹת

רש"י

שְׁקוּרִין קִינְיָנִין נִלְעִי: לֹא יבוֹשׁוּ כִּי יִדְבְּרוּ אֶת אוֹיְבֵימַם בְּשַׁעַר. תְּלַמְדֵי מַכְמִים שְׁמַנְחִין זֶה אֵת זֶה
צִהֲלֵכָה וְנִלְחִים כְּאוֹיְבִים זֶה לְזֶה: (א) שִׁיר הַמַּעֲלוֹת אֲשֶׁרֵי כֹל יֵרָא ה'. כֹּל אֲלוֹ מוֹכְמוֹת וּמוֹסְרִים, לְמִי

מצודת דוד

אמר בהם לשון הנופל בחצים שהדרך למלאותם בתוך
הנרתק: לֹא יבוֹשׁוּ. לא יבואו לידי בושה כאשר
ידברו במקום מושב החכמים. כי יתחכמו לדבר
בהשכל וברעת: אֶת אוֹיְבֵימַם. רוצה לומר עם אותם החולקים עמהם בדבר חכמת התורה, הנראים כאילו היו

מצודת ציון

ה) אֲשַׁפְתּוּ. הוא הנרתק אשר ישימו בו את החיצים. וכן
אֲשַׁפְתּוּ כִּקְבֵר פִּתּוּחַ (ויקרא ט טז): בְּשַׁעַר. דרך החכמים
בהשכל וברעת: אֶת אוֹיְבֵימַם. רוצה לומר עם אותם החולקים עמהם בדבר חכמת התורה, הנראים כאילו היו

אבן עזרא

בעבור שינקמו אויביו וישמחו, וכאשר הגיד לו נתן
כי בנו היוצא מחלציו יבנה הבית סרה כל דאגתו:
(א) שִׁיר הַמַּעֲלוֹת. כְּטַעַם הַעֲלִיּוֹן דְּבִרְבֵי הַבְּנִים אֲשֶׁרֵי
כֹּל יֵרָא ה', שֶׁלֹּא יַעֲשֶׂה מִצּוֹת לֹא תַעֲשֶׂה מִירֵאתוֹ

שְׁדִימָה הַבְּנִים לַחֲצִים לְהִלָּחֵם עִם הָאוֹיֵב, אָמַר אֲשֶׁר
מִלֵּא אֶת אֲשַׁפְתּוֹ מֵהֶם דֶּרֶךְ מִשַׁל: לֹא יבוֹשׁוּ. הָאֵב
וְהַבְּנִים, וְטַעַם בְּשַׁעַר לַעֲיִנֵי הַכֹּל. וְהַטַּעַם לְהַזְכִּיר כִּי
דָּאג דּוֹד כֹּאשֶׁר נֹאמֵר לוֹ וְהוּא לֹא יִבְנֶה הַבַּיִת,

רד"ק

ומה שנפרשהו על בני העולם, כך הוא זכר תחילה
בנין הבית והוא קיום המלכות לאיזה מלך שיהיה לו
ולבניו אחריו, כמו ובית יבנה לך, שפירושו המלכות.
ואמר כי אין ביכולת המלך להקים המלוכה לו ולבניו
אחריו אם לא ברצון ה' יתברך, ואחר כך זכר שמירת
העיר מפחד האויבים, כי לא יועילו שומרי החומות
שלא יכבשוה האויבים אם ה' לא ישמרנה. ואחר כך
דיבר על העוסקים בעסק העולם ורודפים אחר הממון,
והם משכימים למלאכה או לסחורה, גם מאחרים עד
בא השמש במלאכתם או בשבתם בחניות למכור
סחורתם. וכל ההשתדלות הזוה שוא היא להם אם לא
יעזרם האל יתברך, למי שירצה בו האל יתברך
ויאהבנו יתן לו הממון בלא יגיעה ובלא עמל כאלו
הוא ישן. ואחר כך זכר ענין הבנים שהוא גם כן
מתנה טובה מאת האל יתברך כשהיו טובים: (א) שִׁיר.

לֹא יבוֹשׁוּ. הָאֵב וְהַבְּנִים כְּשִׁדְּבָרוּ בְּשַׁעַר לְפָנֵי הַזְּקֵנִים
כִּי שֵׁם רַבִּים וְטוֹבִים, וְיוֹכְלוּ לְדַבֵּר בְּשַׁעַר לְפָנֵי
אוֹיְבֵיהֶם וְלֹא יבוֹשׁוּ וְלֹא יִחַתּוּ מֵהֶם. וְעַל מֶלֶךְ הַמְּשִׁיחַ
יִתְפָּרֵשׁ כֶּךָ. בַּיִת, עַל בֵּית הַמִּקְדָּשׁ. וְעִיר, עַל
יְרוּשָׁלַיִם, וְהִנֵּה מִיּוֹם שֶׁחָרַב בֵּית הַמִּקְדָּשׁ וּגְלוּ יִשְׂרָאֵל
וְחָרְבּהּ יְרוּשָׁלַיִם, הִיתָה יְרוּשָׁלַיִם עַם בְּנוֹיָה עַם
חֲרִיבָה, כִּי הִיתָה בִּיד הַרְבֵּה אוֹמוֹת, וְכֹל הַשָּׁנִים יִחַגְרוּ
מִלַּחְמָה אֵלֶּה יִבְנֶה וְאֵלֶּה יִחְרִיבוּהָ, לְפִי שְׁאִין רִצּוֹן ה'
יִתְבָּרֵךְ בְּבִנְיָנִים וּבְשִׁמְרֵיתָם. שׁוּא עִמְלוּ הַבּוֹנִים וְשׁוּא
שָׁקְדוּ הַשּׁוֹמְרִים. מְשַׁכְּמֵי קוֹם. הֵם שֶׁכִּבְשׁוּ תַחֲלָה
יְרוּשָׁלַיִם: מֵאַחֲרֵי שַׁבָּת. אֵלּוּ שִׁבְּאוּ בְּאַחֲרוֹנָה וְהִתְגַּרְרוּ
בְּרֵאשׁוֹנִים וְלָקְחוּ אוֹתָהּ מִיָּדָם וְהֵם מִיָּדָם כֹּל הַיָּמִים:
וְלִידִידוֹ. הוּא מֶלֶךְ הַמְּשִׁיחַ. וְיִתֵּן לוֹ הָאֵל יִתְבָּרֵךְ
יְרוּשָׁלַיִם בְּלֹא עִמְלָה, וְאֵלֶּה שֶׁעִמְלוּ עֲלֶיהָ לֹא יִשְׁאָרוּ
בָּהּ. וְהַפְּסוּקִים הָאַחֲרִים הֵם דְּבַרֵי דּוֹד כְּמוֹ שֶׁפִּירְשְׁנוּ.

מדרשי חז"ל

דאלו בירא שמים כתיב אשרי איש ירא את ה', ואילו
גבי נהנה מיגיעו כתיב יגיע כפיך כי תאכל אשריך וטוב
לך, אשריך בעולם הזה וטוב לך לעולם הבא, וכירא שמים
וטוב לך לא כתיב. (ברכות ח.).

דבר אל תגמגם ותאמר לו, אלא אמור לו מיד, שנאמר:
אמור לחכמה אחותי את, ואומר אשרי הגבר אשר מלא את
אשפתו מהם לא יבושו כי ידברו את אויבים בשער. מאי
את אויבים בשער, אמר רבי חייא בר אבא: אפילו האב
ובנו הרב ותלמידו שעוסקין בתורה בשער אחד נעשים
אויבים זה את זה, ואינם זויים משם עד שנעשים אוהבים
זה את זה, שנאמר: את והב בסופה, אל תקרי בסופה אלא
בסופה. (קידושין ל.).

איזהו עשיר השמח בחלקו, שנאמר: יגיע כפיך כי תאכל
אשריך וטוב לך. אשריך בעולם הזה וטוב לך לעולם הבא.
(אבות פ"ד מ"א).

דרש מר זוטרא משמיה דרב חסדא, כל מי שקורא ושונה
ורואה טרפה לעצמו ושימש תלמידי חכמים, עליו הכתוב
אומר יגיע כפיך כי תאכל אשריך וטוב לך. רב זביד אמר:

א"ב יגיע כפיך כי תאכל וגו'. אמר רבי חייא בר אמי
משמיה דעולא: גדול הנהגה מיגיעו יותר מירא שמים,

נושאי הפרק

(אי"ד) הברכה והאושר של יראי ה'.
(ה"ו) ברכת ה' ליראיו.

גום
מיה דמכא:
ית יי בגין
עובדון מבין
די בגירין
רא בן בגין
אן עם בעלי

וד. להלחם נס
זלמדים שלום
אשר מלא
תיק המילים

ענה בה"א:

ה'. רוצה לומר
חלת ה' ונתנם
נים שהמה פרי
ה לומר ובאמת
זה הלא נראה
ותו בעוד הכח
שכל זה המה
משלים לחצים

ה טעם שכר
זהם חזקים, כן
(ז) אשרי. אחר

כמים וגבורים,
ים היו. ואמר
שונים לעזרתו,
דוניה שנתגאו
תפאר בטובים
בנים טובים,
טובה שנתן לו
אותם לחצים,

ה עשו כן ולא
לו שנאמר: הנה
ה' דהא בלא הא
זא ברבי חנינא:
אשתו תחילה,
דה ע:).
ז רבנן ושנתם
ס ישאל לך אדם

וְאֶת־הַנְּחָלִים אֲרִנּוּן: טו וְאֶשֶׁר הַנְּחָלִים

וּגְבוּרָן דְעַל נְחָלֵי אֲרִנּוּן: טו וְשִׁפּוֹךְ נְחָלֵיָא דְמַדְבָּרִין

רש"י

והז והוי"ו יסוד הוא כלומר את אשר יהז להם והרבה נסים זים סוף: ואת הנחלים ארנון. כשם שמספרים זנסי יס סוף כך יש לספר זנסי נחלי ארנון שאף כאן נעשו נסים גדולים. ומה הם הנסים (טו) ואשר הנחלים. תרגום של שפך אשד שפך הנחלים שנשפך שם דס אמוריים שהיו נחזאים שם לפי שהיו ההרים גבוהים והנחל עמוק וקצר וההרים סמוכים זה לזה אדם עומד על ההר מזה ומדבר עם חבירו זהר מזה והדרך עוצר צמוך הנחל אמרו

תורה תמימה

מביני טורי, אתו ואמרי לישראל ואמרי שירה, והיינו דכתיב ואשר הנחלים אשר נטה לשבת ער ונשען לגבול מואב^(טו) [ברכות נ"ד א' ב']

7 ← את זהב בסופה. א"ר חייא בר אבא, אפילו בר אבא, הרב ותלמידו שעוסקין בתורה ונעשו אויבים זה לזה, אינם זיזים משם עד שנעשים אוהבים זה לזה, שנאמר את זהב בסופה, אל תקרא בסופה אלא בסופה^(טז) [קדושין ל' ב' ל']

וז"ל, ומה הם הנסים של נחלי ארנון, אדם עומד על הר זה ומדבר עם חבירו בהר זה והדרך יורד לתוך הנחל ועולה, ודרך של ישראל לעבור בתוך הנחל, נתכנסו כל האומות לשם אוכלסין שאין להם סוף, ישבו מקצתן בתוך הנחל, וההר מלמעלה עשוי מערות וכנגד המערות הר שכנגדו עשוי סלעים סלעים כמו שדים, שנאמר ואשר הנחלים, נכנסו האוכלסין לתוך המערות, ואמרו, כשירדו ישראל לתוך הנחל אלו עומדים לפניהם שבתוך הנחל ואלו למעלה מן המערות ונהרוג את כולם, כיון שהגיעו ישראל לאותו מקום לא הצריכון הקב"ה לירד למטה מן הנחל, אלא רמז להרים ונכנסו שדים של הר זה לתוך מערות ומתו כולם והקיפו ההרים ראשיהם זה לזה ונעשה דרך כבושה וכו', והבאר ירדה לתוך הנחל ומתגברת שם ואברו כל האוכלסין וכו' והוציאו גולגולות וזרועות ורגלים שאין להם חקר, וישראל חזרו לבקש את הבאר וראו אותה שהיא יוצאה מתוך הנחל ומוציאה אברים אברים וכו'.

(טו) ואשר מתרגמינן ושפוך, אשר נטה לשבת ער, ההר שבעבר העמק נטה ונתפשט לצד חבירו ההר אשר לצד עבר מואב, ושם ארץ מואב ער.

7 ← (טז) הנה פשוט הדבר, כי אין זה אלא רמז וסימן בעלמא כדרך חז"ל ליתן סימנים ורמזים לכל

7

לקבל לחיית ומסתמין לתחום מואב: טו ומתמין אתיהיבת להון בירא הני בירא די אמר יי למשוו פנוש ית עמא ואיהב להו מיא: יי בכך שפח ישראל ית השפחא הךא סק בירא שפחו לה: יח בירא דהפרוה רבביןא פרוו רישוי עמא ספרתי בחטריהון וממדבבין אתיהיבת להון יט ומדאיתיהיבת להו

מואב ונדבק בו חזו ונשען ל (ועברו ישראל על ההרים ולא ידו הנאר שנכנס לסם): (טז) ומי האשד אל הנאר כינא אמר הנסים הללו המשל אומר נו לאמו לאחר שעברו חזרו ההרי לתוך הנחל והעלמה משם ואינרים ומוליכתן סביב המג שיה: (יז) עלי באר. מתוך

(יח) וממדבר מתנה. א במות, כיו במתנה^(י), שנאמר וממו נחליאל, וכיון שנחלו אל משפילו, שנאמר ומבמורה

(י) ובעירובין נ"ד א' הלשון כמדבר זה שהכל דשין ב ואם לאו אין מתקיים בידו, ונ שונות בענין (יח) הנה אין ספק אשר כלל ד הדרשה הקודמת, והדרש ל', נאמרו על דרך רמז ואו המוסר או לתכלית שלא ישכ

L

חלף ברה: יד ופלח וצלי אברהם
 תמן באתרא יהוה ואמר קדם יי
 הקא יהון פלחן דריא בכון
 יתאמר ביומא הדין בטורא
 הדין אברהם קדם יי פלח:
 טו וקרא מלאכא דיי לאברהם
 תנגנות מן שמיא: טז ואמר
 במימרי קנימית אמר יי ארי
 חלף די עבדתא ית פתגמא
 הדין וקא מנעמא ית ברה ית
 יחידה: יז ארי ברבא אברכה
 ואסנאה אסני ית בנה בכוכבי
 שמיא וכחלא די על כיה ימא
 ורתון בניה ית קרוי סנאיהון:
 יח ויתברכו ברדי בניה כל
 עממא דארעא חלף די

די ויקרא אברהם שם המקום ההוא
 יהוה | יראה אשר יאמר היום בחר
 יהוה יראה: טו ויקרא מלאך יהוה אל
 אברהם שנית מן השמים: טז ויאמר
 כי נשבעתי נאסיהוה כי יען אשר
 עשית אתה דבר הזה ולא חשכת
 את בנה את יחידה: יז כי ברכך
 אברכה והרבה ארבה את זרעך
 בכוכבי השמים וכחול אשר על
 שפת הים וירש זרעך את שער
 אֵיביו: יח והתברכו בזרעך כל גוי
 הארץ עקב אשר שמעת בקלי:

רש"י

לקט בדיר

דמו זרוק, (כאילו בני* מופשט), כאילו הוא נקטר
 ונעשה דשן (כ"ה): (יד) ה' יראה. פשוטו כתרגומו ה'
 יבחר ויראה: לו את המקום הזה להשרות בו
 שכניו ולהקריב כאן קרבנות: אשר יאמר היום.
 שיאמרו לימי הדורות עליו בחר זה יראה הקב"ה
 לעמו: היום. הימים העתידיים, כמו (כ"י י"ג) עד
 היום הזה שכל המקרא, שכל הדורות הבאים
 הקוראים את המקרא הזה, אומרים עד היום
 הזה על* היום שעומדים בו, ומ"ה ה' יראה עקידה
 זו לסלוח לישראל בכל שנה ולהלילם מן הפורענות
 (כ"ד - ברכות ס"ג), כדי שיאמר היום הזה בכל דורות
 הבאים בחר ה' יראה אפרו של יצחק לצור ועומד
 לכפרה (תנ"ח): (ח) ברך אברכה. אחת לאב"ה
 ואחת לבן (כ"ה): והרבה ארבה. אחת לאב ואחת לבן

(בא"י): (לב) והוא לשון חפלה על העמיד ואינו ראית
 עינים, אלא מלשון רואה אני את דבריו, ואומרו בחר ה'
 אינו נקשר צימד ב' מיצות הללו, וצריך להפסיק ביניהם, כי
 מיצת ה' מקושר עם מיצת יראה ועל מיצת בחר צריך
 להוסיף בחר "הזה", ופי' הכתוב הוא עו"ה: (ה' יראה) יחי
 רצון שהקב"ה יבחר לו מקום זה לשכונת קדשו (אשר יאמר
 היום) שכל יום לדור דורות יהיו אומרים (בחר) הזה (ה'
 יראה) הקב"ה תמיד בהתגלות לעמו ומוכן לקבל עבודתם
 ומפלתם, ולפי"ז מה שאמר כתרגומו כוננו על אמנע הפ'
 לא תחילתו וסופו זה פשוטו, ולפי האגדה יהיה גם יראה
 הראשון מלשון ראית עינים, ומיצת ה' נקשר למיצת בחר,
 ואין צריך להוסיף, ופי' מיצת היום יום הכפורים, עו"ה:
 (ה' יראה) את עפרו של יצחק כלומר זכותו יהיה מונח
 לפניו ויראה אותו (אשר יאמר היום) שיהיו יכולים לומר
 ביום הכפורים של כל שנה ושנה (בחר ה') פי' לפניו
 (לג) פי' אין היום יום העקידה או יום שכתב אותו הכותב
 את המורה, אלא יום שאתה רואה אותו נכתב ויום שאתה אומר: (לד) והגם שאין כאן ב' ברכות, שמיצת ברך הוא שם
 דבר ופירושו ברכה אברכה אעפ"כ חד מיותר וניתן לדרוש, וכן הרבה ארבה, וכן דרשו חז"ל הכפל בכל מקום, וכשלא מצאו
 לדרוש אמרו דברה מורה כלשון בני אדם (רא"ם), וצריך ברכה לאב ולבן הגם שברכות הבן הוא עצמו ברכה לאב, לומר שכל
 אחד כדאי לעצמו (במ"ח), וא"כ נחברך יצחק ב' ברכות שלו ושל אביו (במ"י):

שינוי נוסחאות - הוא מופשט - עד היום

דרוש ה

[פתיחה משנת תקס"ט לפ"ק]

מ"ח אמה
שסביבות
אברהם נתקדשו,
כאילו למד עם
אתר

וירא אליו ה' וגו' כחם היום (בראשית
י"ח א') - על דרך מוסר לפני
לימוד הו"ת, הארכתי כמה שכבר אמרתי
כמה פעמים על פסוק גם אם ישכבו
שנים וח"ם להם (קהלת ד' י"א), ר"ל
ששנים העוסקים בתורה זה עם זה
מקדשים מ"ח אמות סביבותיהם.^א
והוספתי עתה שהיות כי יו"ד מהו"י
ית"ש מוספת כח לכל צדיק כל ימי
חיותו, ככתוב על שם הגאון מהר"י
שמשון אסטרפוליא על פסוק (תהלים מ"א
ד') כל משכבו הפכת בחליו. והנה
בצירוף ב' יודי"ן של שני צדיקים עם
תיבת ח"ם יעשה מזה חיי"ם. וזהו ואתם
הדבקים בה' אלוקים חיים כלכם היום
(דברים ד' ד'). והנה מי שחשב לעשות
מצוה ונאנס ולא עשה מעלה עליו כאילו
עשאו (ברכות ו' ע"א). והנה אברהם אבינו
ע"ה היה רגיל ללמד דעת את העם
העוברים ושבים בכיתו, וכהיום שלא באו
אורחים נצטער כי נשאר הוא לבדו, על
כן העלה עליו הכתוב כאילו קידש מ"ח
אמותיו. וזהו והוא יושב פתח האהל
לבדו ומעלה עליו כח"ם היום דייקא.

7 ובסוף הסדרא (בראשית כ"ב י"ז) **כי ברך**
אברכך והרבה ארבה את זרעך
ככוכבי השמים וכחול אשר על שפת
הים וירש זרעך את שער אויביו. אמרתי,
ברך אברכך היינו פלפול התורה שנאמר
עליו משה רבינו ע"ה נהג טובת עין
ומסרו לישראל שנאמר (משלי כ"ב ט') טוב
עין הוא יבורך (גדרים ל"ח ע"א). והרבה
ארבה את זרעך, רוצה לומר שיהיו
לומדים זה עם זה ההיפך מבד בבד
שיהיו שנים יושבים ועוסקים כל אחד
כפני עצמו וזהו בד בבד (כתענית ד' ע"א),
אבל ההיפך הרבה ארבה שיהיו מדיינים
אלו עם אלו ומשמחים הקב"ה בפלפולם
(כזהר ח"ב רל"ה ע"א), ויהיו ככוכבי השמים
בגדלם וכחול בענותנותן.

ברך אברכך -
בפלפול התורה,
'הרבה ארבה' -
שילמדו זה עם
זה

ואמר אשר על שפת הים, כמאמר
חז"ל סוף פ"ק דב"ב (ז' ע"ב)
כמו שהחול מגין לבל יעבור הים גבולו,
ה"ע צדיקי ישראל מגינים לבל ישלטו
בהם ידי עשו. והא כיצד, לזה מסיים
וירש זרעך שער אויביו, ר"ל כי אי
אפשר לעולם שיתבטל ממשלת שר
אחד, אלא שלעתיד לבא יתהפך הכל
לטוב. והנה שרו של אדום הממונה

לע"ל יתחפכו
המחלוקות לטוב,
ויהיו רק בפלפול
התורה

על המחלוקות,
אי"ה לא ימצא
ידי פלפול הו
בשער (קידושין
תלמידי חכמים
(ברכות ס"ד ע"א
התורה שביניה
בעולם. וזהו ו
שהם ירשו את
מאז בין אויבי
לטובה בין זרע
כ"ז כ"ב) הקול ד
ליעקב ידי עשו
על דרך ידיו
וממילא אין

והנה אמרו ח
הנהנה מ
לחמשה קולות

ביאור מאמר
חז"ל 'כל תנהנה
מסעודת חתן
וכו'

במדרש (ב"ד
ישנ
ביקש לעוררו,

מיתת שרה
בבשורת
העקידה -
משמחה
ודביקות

והעזות, הגאווה זה
לומר שתעקר מדו
ד. כב"ר ס"ה כ'.
הרביעי הוא פרת
שם הנהר הראשו
הרבה בתחלת ימי
השם. ואחר כך
הקליפות כידוע, ו
כפירוש רש"י, הו

א. ז"ל מרן לעיל ח"א יו"כ דרוש א ד"ה ומכל מקום, בהערה: "אם ישכבו שנים וחם להם (קהלת ד' י"א), כי אחד העוסק בתורה מקדש ד' אמות עגולות שהם י"ב, וכן שנים זה בפני עצמו זה בפני עצמו, הן כ"ד אמות - אמנם אם יתעסקו זה עם זה, אינו דומה מרובים העוסקים בתורה וכו' (ילקוט רמז תרע"ב), על כן נכפל שכרם ומקדשים מ"ח אמות, והיינו שנים וח"ם להם". וראה במצויין שם. ב. עיין לעיל ח"ד פסח דרוש ט [רס"ו ד'] ד"ה דלותי, ובמצויין שם. ג. עיין לעיל ח"ג זכור דרוש א [קפ"ג ב'] ד"ה וכתבי: "כל המזדות נבראו מאת הבורא ית"ש, מדות הבושה

3710 חג סוכו ג'ת"ש - חלק ה
הגבורה 10203111
הכון חג סוכו

ז' קולות הו, ומשני הני תרי דקודם מתן תורה הו. והענין כי פלפול התורה נקרא נהר פרת שמימיו פרין ורכין (כבכורות נ"ה ע"ב), וכן ה' פעמים קו"ל עולה פר"ת. ואמנם קודם לימוד ההלכה צריכים מילי דבדיחותא (שבת ל' ע"ב), להמשיך לבם לשתות בצמא דברי חכמים ולהיות רעב ותאב לשמוע דברי אלוקים חיים. והיינו ב' קולות דקודם מתן תורה, ב' פעמים קו"ל גימטריא רע"ב. והקב"ה נקרא חת"ן כפירוש רש"י על פסוק ויתן אל משה ככלתו (שמות ל"א י"ח), והנהנה מסעודתו היינו מתורתו, ואינו משמחו בפלפולא דהקב"ה חדי ביה (זהר ח"ב רל"ה ע"א), עובר על ה' קולות, גימטריא פר"ת הנ"ל, ופריך הא איכא עוד תרי, ומשני הני דקודם מתן תורה, ר"ל קודם למוד ההלכה כנ"ל.

על המחלוקת, לכשיהיה שלום בעולם אי"ה לא ימצא שום מקום אלא על ידי פלפול התורה הנראים כאויבים בשער (קידושין ל' ע"ב), ומשום הכי תלמידי חכמים מרכים שלום בעולם (ברכות ס"ד ע"א), שעל ידי מחלוקת התורה שביניהם יכול להיות שלום בעולם. וזהו וירש זרעך שער אויביו שהם ירשו את המחלוקת שהיה נתון מאז בין אויבינו לרעה, ועתה יהפך לטובה בין זרעך. וזה הפירוש (בראשית כ"ז כ"ב) הקול קול יעקב בפלפול, עושה ליעקב ידי עשו במלחמה, ושקיל וטרי על דרך ידיו רכ לו (מכות י"א ע"ב), וממילא אין ידי עשו שולטות. L

והנה אמרו חז"ל (ברכות ו' ע"ב) כל הנהנה מסעודת חתן ומשמחו זוכה לחמשה קולות שנתנה בהן תורה, ופריך

ביאור מאמר חז"ל כל הנהנה מסעודת חתן ומשמחו זוכה לחמשה קולות שנתנה בהן תורה, ופריך

דרוש ו

[תורת מוסר פרשת חיי שרה פק"ח לפ"ק]

שתמלוך על קכ"ז מדינות, תבוא בת בתה של שרה שחיתה קכ"ז שנים ותמלוך על קכ"ז מדינות. הענין, כי פירש רש"י

במדרש (ב"ר נ"ח ג') רבי עקיבא היה יושב ודורש והצבור מתנמנם, ביקש לעוררן, אמר מה ראתה אסתר

מיתה שרה בבשורה העקידה - משמחה ודביקות

והענות, הגאווה והענוה, והשלום והמחלוקת, ואי אפשר לעולם בלי שום מדה מהמדות, ואי אפשר לומר שתעקר מדה אחת מכל וכל, אך ראוי להשתמש בהם במקומות הראויים, עיי"ש (גלוני מהר"י). ד. כב"ר ס"ה כ'. ה. וזה לשון קדשו של מרן בפרשת בראשית משנת חיי"ם לפ"ק: "והנהר הרביעי הוא פרת (בראשית ב' י"ד), ולא אמר ושם הנהר הרביעי, משום דמרמו על ענין עסק התורה. שם הנהר הראשון פישון, לשון פושו, כפירוש רש"י, ליגמר והדר ליסבר (כשבת ס"ג ע"א), ללמוד הרבה בתחלת ימיו, ויסמוך כי זהב הארץ היא טוב מבלי נפתל ועיקש כי אם שם הבדולח ואבן השהם. ואחר כך שם הנהר השני גיחון, פלפולא דאורייתא הולך והומה בקושיא ופירוקא לשבר הקליפות כידוע, וזה הסובב ארץ כוש מקום משכן הקליפות. ושם הנהר השלישי [חדקל] חד וקל כפירוש רש"י, הוא כיוון ההלכה אל האמת אחר הפלפול, שהוא התכלית הנרצה, ובתנאי שיהיה

ר"ך
ע"ד
ז"י
ז"ר
ז"ן
ז"ב
ז"ה
ז"ו
ז"ד
ז"ז
ז"ח
ז"ט
ז"י
ז"כ
ז"ל
ז"מ
ז"נ
ז"ס
ז"ע
ז"פ
ז"ק

ז"ר
ז"ב
ז"ו
ז"ד
ז"ז
ז"ח
ז"ט
ז"י
ז"כ
ז"ל
ז"מ
ז"נ
ז"ס
ז"ע
ז"פ
ז"ק

בִּידֶךָ וְהִלַּכְתָּ: וְהִנְנִי עֹמֵד לְפָנֶיךָ שָׁם |
 עַל־הַצֹּר בְּחֶרֶב וְהִקִּיתָ בַצֹּר וַיֵּצְאוּ
 מִמֶּנּוּ מִים וְשָׁתָה הָעַם וַיַּעַשׂ בֶּן מִשֶׁה
 לְעֵינֵי זַקְנֵי יִשְׂרָאֵל: וַיִּקְרָא שֵׁם
 הַמָּקוֹם מַסָּה וּמְרִיבָה עַל־רִיב | בְּנֵי
 יִשְׂרָאֵל וְעַל נִסְתָּם אֶת־יְהוָה לֵאמֹר
 ← הֲיֵישׁ יְהוָה בְּקֶרְבָּנוּ אִם־אֵין: פֹּה וַיָּבֵא
 עִמְלֵק וַיִּלָּחֶם עִם־יִשְׂרָאֵל בְּרַפִּידִם:

ותיז: ו הָא אָנָּה קָאם קְרָמָךְ
 תִּמְן עַל טַנְרָא בְּחֹרֵב וְתִמְחִי
 בְּטַנְרָא וַיִּפְקֹן מִנָּה מַיָּא וַיִּשְׁתִּי
 עִמָּא וְעַבְד בֶּן מִשֶׁה לְעֵינֵי סְבִי
 יִשְׂרָאֵל: ו וְקָרָא שְׁמָא דְאַתְרָא
 נְסִיתָא וּמְצֹתָא עַל דְּנִצְצוּ בְּנֵי
 יִשְׂרָאֵל וְעַל דְּנִסְיָאוּ קְרָם וְ
 לְמִימַר הָאִית שְׂבִינְתָא דִּי
 בִּינְנָא אִם לָא: ה וְאַתָּא עִמְלֵק
 וְאַנְח קְרָבָא עִם יִשְׂרָאֵל בְּרַפִּידִם:

לקט בהיר

רש"י

ה) פי' בן היל"ל שפירושו שמתן את המטה על הסלע
 בחוק דרך הכאה, אבל "צור" אין לו שחר, ומירך שבעצור
 שהוא מין דבר חזק ובהכאה נכנס ממש צור שיין לומר
 צור ופשוט הוא, ובש"מ הקשה סמירה על רש"י שלפי
 זכרונו כתב רש"י צפ' חולדות בחרבך כמו על חרבך שיש
 צי"ת במקום על, אבל ברש"י שלפנינו הוא דוקא להפך על
 חרבך כמו בחרבך יש על במקום צי"ת, ואין קושיא, ואין
 סמירה: ו) אין הקושיא למה כתב כאן פרשת עמלק,
 שהרי זה מקומו, כי ברפידים חנו ולשם בא עמלק, אלא
 הקושיא דוקא על מקרא זה, שאין כאן מקומו, כי כאן היה
 די לומר ויקרא שם המקום וכו' ועל נקושת את ה', ומה
 שגמר לומר ה' בקרבינו אם אין אין לו שום שייכות עם

חלמוד לומר אשר הכית צו את היאור, אלא שהיו
 ישראל אומרים על המטה, שאינו מוכן אלא
 לפורענות, צו לקח פרעה, ומלרים כמה מכות,
 צמלרים ועל הים, לכך נאמר אשר הכית צו את
 היאור, יראו עתה שאף לעוצה הוא מוכן (מכיל - תנח
 - ט"ז: ו) והבית בצור. על הצור לא נאמר" אלא
 צור, מכאן שהמטה היה של מין דבר חזק ושמו
 סנפרינון, והצור נצקע מפניו (מכיל: ט) ויבא
 עמלק וגו'. סמך פרשה זו למקרא זה"י, לומר, תמיד
 אני ציניכס ומחומן לכל לרכיכס, ואחס אומרים ה'ש
 ה' בקרבנו אם אין, חייכס שהכלב בא ונושך אחכס,
 ואחס לעוקים לי ותדעו היכן אני, משל לאדם

אור החיים

לפני העם פירוש צורך שידעו שאתה הולך למלוא
 להם מים כדי שישקוט אש הלמאון מהם ציני וציני
 ולא תעצור דרך שלא יהיה לפניהם, וגם קח עמך
 הזקנים כדי שתהיה בהרגשה:

אשר הכית צו וגו' י"י) וזה יהיה לנס עלום כי
 זה אשר הבאים המים הנמלאים ועשאים
 דם יפעול בכח עליון פעולה נגדית שימליח מים
 לשחות העם. ויש בזה הכחשות מופלאות מנגדות
 למתחכמים להכחיש כי הם פלאות אלהי ישראל

אור בהיר

במטה זה תצקע קרקפתו החושבת זרות:
ו. הַנְּנִי עומד וגו' י"י) פירוש לפניך במקום זה
 ושם על הצור, כי מלא כל הארץ כבודו
 בתמידות באין השתנות מקום שלא יהיה צו שוכן
 השוכן אלא יש מקום שגדל צו השראת שכינתו
 יתברך, או כפי מעלת הכנת המקום במקום
 המקודש, או כפי השרויים בתוכו:
ח. וַיָּבֵא עמלק וגו'. להיות שנחללו בתורה י"י)
 שנמשלה למים ולאש דכתיב (ירמ'י

רנב) וכי היה לו צ' מטות, שצריך לציין אותם, ועוד הלא כמה וכמה אותות עשה במטה זה, ולמה ציין דוקא אות זה של הכאה
 היאור. רנב) זה לשון הוה ועדיין לא היה משה על הצור שיוכל לומר לפניך על הצור, והיה לו לומר לשון עתיד, אני אעמוד לפניך
 וגו'. רנב) כאומרו ברפידים.

ט ואמר משה ל
 גבריא ופוק אנ
 מחר אנא קאב
 וחזקרא דאתע
 שהרכיב צנו על
 רואה חפץ ואור
 נותן לו, וכן שני
 חמר לו אותו ו
 איך יודע היכן
 (תנח"י יתרו ג' - ש"ר
 מכאן אמרו (ח)
 חציב עליך כשו
 שנאמר (במד' י"ג
 והלא חכך גז
 כרבו, ומורה ר
 י"א כ"ח) אדני מו
 כלייה, המורדי
 (תנח"י: וצא אל
 ט: מחר. צע
 לבו אנשים.
 מסייעתן (מכיל
 שיודעין לצטל
 שינוי נסחאות ידול
 ש"ר: מיכן אתה
 לתוך הממנה, ש
 ולא מושך אחר
 מחר אנכי נצו ו
 פשוטו דלא כל
 נושא אותה מפ
 כבר ידענו שהנ
 שיטת איסי בן

כ"ג) כה דבר
 לזה העניינו
ט. וַיֵּאמֶר
 רנז) ואפשר

ט ואמר משה ליהושע בחר קנא נבירא ופוק אנה קרבא בעמלק מחר אנא קאם על ריש רמתא וחומרא דאתעבירו בה גסין מן

ט ואמר משה אליהושע בחר לנו אנשים וצא הלחם בעמלק מחר אנכי נצב על ראש הגבעה ומטה האלהים

מד
מחי
זחי
זבי
רא
בני
י
די
זלק
רם:

זחי
אלא
זחי
את
תחי
אלא
שמו
יבא
זמיד
היש
זכס
זאדס

ז
זכודו
זוכן
זינתו
זקוס

זיחי
זרמי

זכח
זפיך

רש"י

שהרכיב בנו על כתפו ויצא לדרך, היה אותו הבן רואה חפץ ואומר, אצא עול חפץ זה ותן לי, והוא נותן לו, וכן שנייה, וכן שלישיה, פגעו באדם אחד, אמר לו אותו הבן ראי את אצא, אמר לו אצוי, איך יודע היכן אני, השליכו מעליו וצא הכלב ושכו (תנח"מ יתרו ג' - ט"ה): (ט) בחר לנו, לי ולך, השוכה לו, מכאן אמרו (חכמים) (אבות ד' י"ג) יהי כבוד תלמידך חביב עליך כשלך, וכבוד חברך כמורא רבך מנין, שנאמר (במד' י"ב י"ה) ויאמר אהרן אל משה בי אדוני, והלא אהרן גדול מאחיו יהי* ועושה את חברו כרבו, ומורא רבך כמורא שמים מנין, שנאמר (במד' י"א כ"ח) אדני משה כללם, כלם מן העולם, חייבין הם כלליהם, המורדים בך כאילו מרדו* בהקב"ה (מכיל' - תנח"מ): וצא הלחם, לא מן הענין והלחם בו (סס - סט): מחר, צעת המלחמה* אנכי נצב (מכיל'): בחר לנו אנשים, גבורים ויראי חטא* שתהא זכותן מסייעתן (מכיל' - ט"ה), דבר אחר בחר לנו אנשים, שידועין לצטל כשפים, לפי שבני עמלק מכשפים היו:

שנינו נטחמת * גדול האחים הוא. * פשע.

לקט בדיר

קריאת שם המקום, למעלה כשספיר המעשה שאמר להם משה מה מסנון את ה' שם היל"ל זאת, וכן הוא בש"ר וז"ל מה כתוב שם ה' בקרבנו אם אין ויצא עמלק וכו' מה ענין זה אלל זה משל לתינוק וכו' (יפ"ח): (ז) זה מדרשו, אבל פשוטו מפרש רש"י לקמן לי ולך שאתה חלל להלחם ואנכי אחייב להפלת, א"כ נריך הצמירה לי וגם לך, ולזה לקח רש"י קודם לפרש ולא הלחם מחר, שכיון שהתחיל לפרש חיצת "לנו" ע"פ דרוש גמר לפרשו ע"פ פשוטו, ואח"כ חזר לפרש חיצת אנשים (לבדש), ומה שהוסיפו חז"ל גם רש"י כבוד חברך כמורא רבך, שלפי הגרסה אין ענינו לכאן, אפשר שהוא עו"ה: מנין שפי חיצת "לנו" אני משה ואחיה יהושע, אולי פירושו אני ואהרן, לזה הביאו דרוש שאהרן קראו למשה אדוני, ואם היה הכוונה על אהרן לא היה משה אומר "לנו" שהרי כבוד חברך כמורא רבך, וחזר להקשות אולי מה שאמר אהרן בי אדוני מפני שהיה בפניו, אבל כאן היה שלא בפני אהרן לזה אמר בחר לנו, לזה הביא שזריך להיות מורא רבך כמורא שמים, מה מורא שמים אין לחלק בין לפניו או שלא בפניו, כן נריך להיות מורא רבך, א"כ בהכרח בחר לנו אני ואחיה (מהרש"א): (ח) לשון

אור החיים

כ"ג) כה דברי כאש ולא נתעסקו במלחמתה של חורה, לזה הענישם בצמאון כנגד צחינת המים וצאש המלחמה של עמלק; **ט.** ויאמר משה אל יהושע, נתחכם משה כשהכיר שיבחר כיוצא בו"י) וצזה יתגבר עליו וכן היה:

אור בדיר

רבו) ואפשר שזה יהיה פי' חיצת לנו, שהוא לכאורה מיותר, ואין לו שחר, אלא ודאי פירושו כמו את, אני ואחיה, בדומה לנו.

בִּידֵי: וַיַּעַשׂ יְהוֹשֻׁעַ כַּאֲשֶׁר אָמַר-לוֹ
 מֹשֶׁה לְהַלָּחֵם בְּעַמְלֵק וּמֹשֶׁה אָהֳרֹן
 וְחֹר וְעָלוּ רֹאשׁ הַגְּבָעָה: וְהָיָה
 כַּאֲשֶׁר יָרִים מֹשֶׁה יָדוֹ וְגַבְרַת יִשְׂרָאֵל
 וּכַאֲשֶׁר יָנִיחַ יָדוֹ וְגַבְרַת עַמְלֵק: יָב וַיִּדִּי
 מֹשֶׁה כַּבָּדִים וַיִּקְחוּ-אֲבָן וַיִּשְׁלִימוּ
 תַּחֲתָיו וַיֵּשֶׁב עָלֶיהָ וְאָהֳרֹן וְחֹר
 תָּמְכוּ בְיָדָיו מִזֶּה אֶחָד וּמִזֶּה אֶחָד
 וַיְהִי יָדָיו אֲמוֹנָה עַד-בָּא הַשָּׁמֶשׁ:
 וַיַּחֲלֵשׁ יְהוֹשֻׁעַ אֶת-עַמְלֵק וְאֶת-עַמּוֹ

קָרַם יְיָ בְיָדֵי: וַיַּעֲבֵד יְהוֹשֻׁעַ כַּמָּא
 דְאָמַר לָהּ מֹשֶׁה לְאִנְחָא קַרְבָּא
 בְּעַמְלֵק וּמֹשֶׁה אָהֳרֹן וְחֹר סְלִיקוּ
 לְרִישׁ רְמָתָא: יָב וְהָוּ כַּד יָרִים
 מֹשֶׁה יְדוֹהֵי וּמִתְגַּבְרִין דְּבֵית
 יִשְׂרָאֵל וְכַד מִנַּח יְדוֹהֵי
 וּמִתְגַּבְרִין דְּבֵית עַמְלֵק: יָב וַיִּדִּי
 מֹשֶׁה יָקָרָן וְנִסִּיבוּ אֲבָנָא וְשִׁוְיָאוּ
 תַּחֲתוֹהֵי וַיִּתְבּ עֲלֶיהָ וְאָהֳרֹן וְחֹר
 סַעֲרָן בִּידוֹהֵי מְבָא חַד וּמְבָא חַד
 וְהָוּה יְדוֹהֵי פְרִיסָן בְּצִלּוֹ עַד דְּעֵל
 שַׁמְשָׁא: יָב וַתְּבַר יְהוֹשֻׁעַ יָת
 עַמְלֵק וַיִּת עִמָּה לְפַתְנָם דְּחַרְבֵי:

יד ואמר יי
 דוכרנא בספר
 ארי ממחא
 דעמלק מתחו
 משה מדבחה
 יי דעבר לו
 בשבועה אמ
 דחילא דשכנו

(תנח - מכיל):
 להזדווג לישראל
 באזני יהושע
 ישראל לשלם לו
 מכניס את יש
 אמה. לכך א
 (טו) ויקרא ש
 לנו כאל נס (ג)
 הכתיר שמו ש
 ה' הוא נ

והתפללו על עזר
 וגדולתם של ישר
 בספר כי מזה א
 שנרמז דבר זה כנ
 דין מעליו (מ"ל)
 א"כ הוא טעם לו
 חלמרו הבטחה נ
 (ד"ד): (כג) ז
 של הקצ"ה ה' נכ
 שכן זה הוא אלי
 נסי: (כה) שיש

יד. ושים

לל שראה יכו
 היה בו כח לע

לקח בהיר

ד"א לפי שלשון נחר לנו אנשים משמע קצת שגם בין אנשים
 צריך לנחור, מפני שלא אמר קח לנו אנשים (מ"ל): (יא)
 פ' ב' אנשים עומדים אלל השליח לצור מזה ומזה (ע"ין
 מג"א תקס"ו ס"ק י'), ורק בשביל להודיע זאת מספר
 הכתוב שעלו עמו (ג"א): (יב) אמר זאת לומר שמפורסם
 היה ולזה אין צריך הכתוב ליתסו (רא"ם): (יג) חזה לא
 יתכן שא"כ למה היה מניח ידיו שיגבר עמלק, ורצון רבינו
 בזה ליישב הוא"ו של וגבר ישראל, לפי שגשאר בין השורות
 נכת ש כאשר ירים משה וגו' שעבדו לכן לאביהם שבשמים
 וגם גבר ישראל (ב"ב): (יד) ידענו שגבור הגבורים היה,
 וגם בשעת מותו לא נס ליחו, וכדאי שנחכדו ידיו לפי שעה
 בשביל פגם, והגם שכונמו לטוב היה במה ששלח את יהושע
 כדאיחא בש"ר, אעפ"כ היה לו לילך גם הוא עמו (מ"ל),
 ומלשון המכילתא: אלולי שאמר משה ליהושע נחר לנו אנשים
 לא היה מנטער בו, מזה נראה שהוא היה לו לנחור
 האנשים: (טו) מה ילא לנו מאבן זו, העיקר שחמכו בידיו,
 ודאי להודיענו שלא ישב על כר וכו': (טז) לכאורה נראה
 פשט הכתוב שידיו של משה היו פרושות כל היום, אבל זה
 לא יתכן, שהרי ידיו הוא לשון רבים ולשון נקבה וא"כ היל"ל
 ותהיו ידיו אמונות, לזה נהכרח לומר עז"ה, מיצת ויהי שייך על משה המדובר ממנו עד עתה, ומיצת ידיו כינוי הוא לחפלה
 שהרי פרושת ידים לשמים היא חפלה, ומיצת אמונה שהיא לשון יחיד נקבה שייך על חפלתו שפירושו חפלת אמת חפלה
 נכונה, וכאילו אמר ויהי משה בחפלה נכונה עד בא השמש (רא"ם): (יז) קשה לו ממ"נ אם היחה המלחמה עד בא השמש
 פשוט הוא שלא הניח ידו כל משך המלחמה, ואם לאו למה היה דוקא פרושות עד בא השמש, לזה מירך שרצה הכתוב בזה
 להודיע שמיד שצא השמש פסקו מלהלחם שנחערבבו (רא"ם): (יח) חכמת הכוכבים ומזלות, ולשון ויני היא: (יט) פי'

רש"י

(י) ומשה אהרן וחור. מכאן לתענית שצרכים ג'
 לעצור לפני החיבה^(א), שבתענית היו שרויים (מכיל) -
 (תנח): חור. בנה של מרים היתה^(ב), וכלב צעלה (סוטה
 66א): (יא) כאשר ירים משה ידו. וכי ידיו של
 משה נולחות היו* המלחמה^(ג) וכי כדאיחא צ"ה
 (כ"ע - מכיל - תנח): (יב) וידיו משה כבדים. בשביל
 שנתעלל במלכה ומנה אחר תחתיו^(ד) נתיקרו ידיו
 (מכיל): ויקחו. אהרן וחור: אבן וישימו
 תחתיו. ולא ישב לו על כר וכסת, אמר,
 ישראל שרויין צלער, אף אני אהיה עמהם צלער
 (מכיל) - תענית^(ה): וידיו אמונה. ויהי משה
 ידיו באמונה, פרושות השמים בחפלה נאמנה
 ונכונה: עד בא השמש. ש' שהיו עמלקים
 מחשבין* את השעות באילטרולוגי"א^(ו) בלחן שעה
 הם נולחים, והעמיד להם משה חמה וערבב את
 השעות (תנח): (יג) ויחלש יהושע. חתך ראשי גבוריו
 ולא השאיר אלל חלשים שבהם^(ז) ולא הרגם כלם,
 מכאן חנו לומדים שטעם* על פי הדבור של שכינה
 שיני נסחאות * עשות מלחמה או שוברות מלחמה. * מכונים. * ששעו.

עבד שקר: יי הוי דכיר ית די עבד קד עמלק בארחה במפקכון ממצרים: יי די ערעה בארחה וקטל בק בר דהו

פ מפטיר זי זכור את אשר עשה לך עמלק בדרך בצאתכם ממצרים: אשר קרה בדרך ויזנב בק כל

לקט בהיר רש"י

יהיה לך הרבה (ס): (ח) זכור את אשר עשה לך. אם שקרת צמדות וצמשקלות הוי דולג מגרוי האויב (משי י"ח א) מאזני מרמה תועבת ה' וכתיב בתריה (ס) צא זדון ויבא קלון (תנ"ח): (יח) אשר קרה בדרך. לשון מקרה (ספרי), דבר אחר לשון קרי ועומאה, שהיה מעמאן* (א) צמשכז זכר (תנ"ח), דבר אחר לשון קור וחוס לנגך והפשיור (ב) מרתיחתך שהיו (כל) האומות יראים להלחם צכס וצא זה והתחיל והראה מקום לאחרים, משל לאמצעי (ב) רותחת שאין כל צריה יכולה לירד בתוכה צא בן בליעל אחד קפץ וירד לתוכה חף על פי שכוכה הקרה אותה צפני אחרים (תנ"ח): ויזנב בק. מכת זנב חותך* מילות חורק כלפי מעלה (ס): כל

שני נוסחאות * מטמאך. * הית חותך - חתך מילה.

בשיקור המדות מדה כנגד מדה: (מ) מן קרה נעשה קרף כמו מן עשה נעשה עשה, והוא עמלק צא צמכוון ולא במקרה (ח) ודיחוקו של לשון ראשון - מ"ל) אלא לגבי ישראל היה מקרה שצא פתאום ולא חשבו ולא הכינו עצמם למלחמה, וכן נראה לשון הספרי שאמר נודמן לך, גם אפשר לומר כי ישראל היו מוקפים בענני כבוד ולא ידע איש מקומם אלא שעמלק חפש ומלא באקראי, ומטעם זה לא הכינו ישראל עצמם שידעו שהם מוקפים ואינם נראים (ארה"ח): (מא) ודיחוקו של לשון זה שהיל"ל וטמאך בדרך (מ"ל): (מב) עשאך כמים פושרים שאינם חמים עוד, ולא שעשאך ממש כן שנעשית קר, אלא צפני אומות אחרים הקרה אותך, כמו המשל, שנדמה להם שהותר הרצועה והחלש כחכם מליצת מזרים, וזה דחיקומו של דרך זה שהיל"ל אשר "הקרף" פועל יוצא לשלישי (מ"ל): (מג) הוא לשון יווני כלי גדול מיוחד לרמוח בו כל גופו: (מד) הטיח דברים כלפי מעלה, לומר, הנה מותך שזיית לעמך ישראל מה העוילה להם (רא"ם), ומינת ויזנב משמש הפוכו, כמו ודשנו את המוצח שאין פירושו יתו עליו דשן אלא הסירו דשנו (במ"ח):

אור החיים

יז. זכור וגו' (ק) שאין כיוצא בהם שינא על ישראל בלא קדימת ידיעתם ממנו אלא כאשר ידאה הנשר והוא קרף (קמ) בדרך: יח. אשר קרף. יתבאר (קנ) על פי דבריהם ז"ל (ר"ג ג'). שאמרו שהעין היה מכסה על ישראל ולא היה מקומם ידוע לעולם אלא כשמת

אור בהיר

קב) מה זכור ולמה זכור כבר היה לעולמים שיצא אומה להלחם בו. קבא) לשון מקרה בלא הכנה. קבב) כיצת קרף מוך ממה שאמרנו בדבור הקודם. קבג) כלומר חפש ומלא באקראי, ואפשר לומר שב' הפירושים עולים בקנה אחד, שצבעור שידעו ישראל בעצמם שהם מוקפים בענני הכבוד ואי אפשר לידע מקומם על כן לא הומינו עצמם למלחמה.

תקוץ
א יהי
יבתיא
ביתך
רתא:
יחון
וון קד
ארעא
מרחק
ין כל

יתא*:
הכל
ממש,
ין י"ט
(ספרי -
דולה
א יחא
ידיה
(ס):
ית כן

שת את
ד יומר
אקורים
שה שני
לאו זה
לך בל

גזירת
זומהס

ת שהנס
מה שלא

המחלוקות נאה ויאה לעוסקי בתורה ופלפולה ועולים בהר ה' ומקום קדשו, זה יאמר לפי שכלו וזה לפי שכלו, עד כי יכריח אחד את חבירו להעמידו על האמת כמחלוקת שמאי והלל"ב, ועל ידי זה לא יהא אחיזה לקליפה לגרום מחלוקת בעולם, כי הטרודים בעבודת ה' מסתפקים במה שבידיהם ואינם משתוקקים למה שאינו שלהם, ומדריכים דורם בדרך הישרה, ועד"ז מרבים שלום בעולם, שמחלוקתם גורם הסתלקות אחיזת הנחש הקליפה.

כשהמחלוקת אינה בקדושה, על כרחך תמצא בטומאה

אמנם בשעה שמתעצלים מלעסוק בתורה ופלפולה ושלום ביניהם, מתעוררים תאותם ואינם מסתפקים במה שיש להם, ולכם פנוי לפנות אחרי הבלי העולם הזה ופתויו, ומתקנאים איש ברעהו, והנחש מתגרה להרבות מחלוקת ביניהם, כי אי אפשר לעולם בלא מדה זאת, וכיון שלא תמצא בקדושה על כרחך תמצא בטומאה".

מחמת שרפו ידיהם מהתורה לא נסתפקו בחלקם, ובאו למסה ומריבה

ועל כן כתיב (שמות י"ז א') ויחנו ברפידיים, ודרשו חז"ל (סנהדרין ק"ז ע"א) ברפיון ידיים, שרפו ידיהם מדברי תורה, שהידיים מרמזים על פלפולא דאורייתא ומשקל ומטרי בשמעתתא, כמו שדרשו חז"ל (ב"ק צ"ב ע"א) על פסוק (דברים ל"ג ז') ידיו רב לו, וה"ע מכיוון שנתעצלו ורפו ידיהם כתיב (שמות י"ז ג') ויצמא שם העם למים, כי לא נסתפקו במה שבידם, על כן כפידים רשו ורעבו, אבל ודורשי ה' לא יחסרו כל טוב

בנו, וכווננו הזמן והמקום הראוי לצאת (תנחומא בשלה כ"ח), ושוללו כלי זיין המעט אשר היה בידנו היינו כלי זיין המה המצות ומעשים טובים, ע"ד כי בתחבולות תעשה לך מלחמה (משלי כ"ד ו'), ואמרו במדרש (ויק"ד כ"א ה') עשית חבילות של עבירות עשה חבילות של מצות כנגדן, נמצינו למדין שהמצות הם כלי זיין להלחם נגד אויבינו, ולא היה אז בידנו כי אם מצות המילה, והמה שללו ממנו וחתכו המילות וזרקום כלפי מעלה (תנחומא כי תצא י'), וטמאנו בהוצאת זרע לבטלה וכמו שאמרו חז"ל (ילקוט רמז תתקל"ח) אשר קר"ך בדרך לשון קר"י, והמשיכו קליפת נחש בברית הקדש, ועל זה כתיב (דברים כ"ה י"ח) הנחשלים אחרך, הנחשלי"ם אותיות נח"ש מיל"ה דוק ותשכת.

ובתיב ואתה עיף ויגע ולא ירא אלוקים, הכוונה לפע"ד כך, דהנה כתיב (תהלים נ"ה ז') מי יתן לי אבר כיונה אעופה ואשכונה הנה ארחיק נדוד אלץ במדבר סלה אחישה מפלט לי מרוח סועה מסער. דאמרו חז"ל (ברכות ס"ד ע"א) תלמידי חכמים מרבים שלום בעולם, והכוונה הנכונה בזה דהנה כי כל המדות נבראו מאת הבורא ית"ש, מדות הבושה והעזות, הגאווה והענוה, והשלום והמחלוקת, ואי אפשר לעולם בלי שום מדה מהמדות, ואי אפשר לומר שתעקר מדה אחת מכל וכל, אך ראוי להשתמש בהם במקומות הראויים. והנה

ע"י המחלוקת תורה, מתרבה שלום בעולם

הבאים וישמעו זלה. ז זכרון הם, ולא כי נעשה והזכורוהו מאומה ש הדבר היה להם וסכלות, שר וידעו ואכזריות המדינה ז עם היה לל ושבח ו, ונכזבה ושר עי"ז יעי הספר או עצרה בוא היום יה מפורש ה במלכם משמרתם נעשה מן עולם נתן כינו מכל ז' ז'). והנו הוא עמלק ת ממשלת להתגרות

ביצ"מ היתה בידו רק מצוה מילה, ועמלק שללה מאיתנו

יב. ע"ע בענין זה בשו"ת או"ח ריש סי' ר"ח, ולעיל ח"א ראש השנה דרוש כב [ח"ג כ"ה א'] ד"ה גב. יג. ע"ע להלן ח"ה מוסר דרוש ה [ת"ג ג'] ד"ה ואמר. (גליוני מהד"י).

בנין חתם סופר גאון - חלק 2
מגזרות נוספות
מנין חתם סופר

(תהלים ל"ד י"א), ומכיון שצמאו למים התחיל המחלוקת שלא לשם שמים, על כן קרא למקום שהוא מסה ומריבה (שמות י"ז ד), ועל ידי זה יבא עמלק וילחם ברפידים ברפיון ידיהם הנ"ל, שכל זמן שהקול קול יעקב אין הידים ידי עשו כידוע (ב"ד ס"ה כ.).

הרמת ידי משה במלחמת עמלק, מרמזת לחיזוק עסק התורה

ועל זה רמז הפסוק (שמות י"ז י"א) והיה כאשר ירים משה ידו וגבר ישראל וכאשר יניח ידו וגבר עמלק, וידי משה כבדים ויקחו אבן וישימו תחתיו. ודרשו חז"ל (ר"ה כ"ט ע"א) וכי ידיו של משה עושות מלחמה או שוכרות מלחמה, אלא כל זמן שישראל מסתכלין כלפי מעלה ומכוונים לבם לאביהם שבשמים מנצחים, ואם לאו נופלים. והכוונה בזה להנ"ל, שכל לומדי תורה מכוונים בשם משה, ואמר כאשר ירים משה ידו בפלפולא דאורייתא להיות ידיו רב לו בלי עצלות, אזי וגבר ישראל, שכיון שהקול קול יעקב אין הידים ידי עשו, אבל אם יניח ידיו ומתעצל אזי וגבר עמלק ח"ו. ועל זה כתיב וידי משה כבדים והולכים בכבודו ובעצלה, אזי

ויקחו אבן שהוא הנחש ס"ם, אם אבן הוא נימוח (קידושין ל' ע"ב), וישימו תחתיו, תחת שהיה מחלוקת דקדושה.

ועל זה אמרו חז"ל כל זמן שישראל מסתכלין כלפי מעלה ומשעבדים לבם לאביהם שבשמים, דידוע היצר הרע נקרא לב, כמו שדרשו חז"ל (ברכות נ"ד ע"א) בכל לבבך בשני יצריך, ובשעה שעוסקים בתורה אזי מכניסים הטומאה אל הקדושה ונעשה לו ס"ם חיים (קידושין שם), שהס"ם בעצמו שהוא מלאך המות נעשה חיים. כך שמעתי מפה אדמ"ו בעל ספר הפלאה אב"ד דק"ק פ"פ דמיין נ"י"ד. ונמצא שמשעבדים גם לבם היצר הרע לאביהם שבשמים, ואז נוצחים, וההיפך בהיפך ח"ו.

ע"י עסק ומשתעבד היצר הרע לקב"ה

והנה, כבר אמורה מלחינו מאז^{טו} על פסוק (תהלים פ"ד ח') ילכו מחיל אל חיל יראה אל אלוקים בציון, שממנו דרשו חז"ל (ברכות ס"ד ע"א) תלמידי חכמים אין להם מנוחה בעולם הזה ובעולם הבא, שנאמר ילכו מחיל אל חיל וגו'. שהכוונה בזה שהם הולכים בשכלם ומשיגים בעולם העליון מה למעלה ומה

עובדי ה' ש במנוחה ומ כשיגיעים, כד ברודפי עו

למטה. וזהו י אל אלוקים עד בציון הם נשא משא"כ הפו מסתפקים בו מתנועעים תנו ויגיע ואינם מ וכשתמצא לו בשעה שמכת ללמוד תורה ו באמת, והרודפ גם אם ישב במנוחה, כי ו (קהלת ב' כ"ג). (איכה א' ג) עבודה היא יש כל רודפיה הע אפילו כשהיא מצאה מנוח, ו כיון שאין ד

והנה ידוע כ יונים, התורה כנפי יו בירקרק חרוץ אמר מי יתן ° ואשכונה, אפי מ"מ אשכונה,

טו. בכ"ק נ"ב ו: לחם מן הארץ, קידושין (פ"ב ע"א) שהרעותי וכו', ור הארץ, ולמה לא הקליפות המתקן הארץ ואנחנו נעו עכ'

באור רמז: חתם מי יתן לי חתם כיונה וגו'

יד. עיין במקנה קידושין ל"א ע"א ד"ה ושמתם. [זו"ל: "ושמתם סם תם וכו', נראה לפרש עפ"י מה שאמרו חז"ל במסכת תענית (ז' ע"א) כל העוסק בתורה לשמה נעשה לו סם חיים, ויש לומר בזה הרמז כי אותיות ס"ם הם בא"ת ב"ש ח"י, כי הסמ"ך מתחלפת בח' והמ"ם ביו"ד, וידוע כי שם סמא"ל הוא חציו בקדושה שהוא אל"ף למ"ד, נמצא כשמתהפך אותיות ס"ם לח"י נכנס כולו בקדושה, ואותיות אל"ף למ"ד ח"י"ת יו"ד עולה תרי"ג שהוא בגימטריא תורה שהוא תרי"א, ועם אנכי ולא יהיה לך עולה תרי"ג כדאיתא בסוף מכות, ועל כן כל הלומד תורה לשמה מתהפך לו אותיות ס"ם לח"י"]. וכ"כ בפנים יפות [פרשת וישלח ד"ה ויצו, שמות ד"ה ויש לרמז], בשלח ד"ה ויבא, [משפטים ד"ה ושוחד, אחרי ד"ה והשעיר], חוקת ד"ה בילקוט, [בלק ד"ה והיה אדום, ואתחנן ד"ה ואהבת, וע"ע פרשת ראה ד"ה מסת] - המקנה נדפס בשנת תק"ס, ופנים יפות בשנת תקפ"ה. (שער יוסף). - מרן ז"ל הביא רעיון זה משמו גם בחת"ס ער"ת כי תשא קע"א א' ד"ה הנה, מסות קע"ה א' ד"ה ויקצוף, תו"מ וישלח קל"ו א' ד"ה ויברך (א). טו. עיין להלן ח"ה מוסר דרוש א [ת"ב א] ד"ה ופירשנו.

לְגִבּוֹל מוֹאָב: 10 וּמִשֵּׁם בְּאֵרָה הוּא
 הַבְּאֵר אֲשֶׁר אָמַר יְהוָה לְמֹשֶׁה אֲסַף
 אֶת־הָעָם וְאֶתְנֶנָּה לָהֶם מַיִם: 11 אִזְּ
 יִשְׂרָאֵל אֶת־הַשִּׁירָה הַזֹּאת עָלַי

לְחַת וּמִסְתַּמִּיךְ לְתַחֲוֹם מוֹאָב:
 10 וּמִתְמָן אֶתְהַיְבַת לְהוֹן בִּירָא
 הוּא בִירָא דִי אָמַר יְיָ לְמֹשֶׁה
 כְּנֹשׁ יֵת עֲמָא וְאֵתָן לְהוֹן מַיָּא:
 11 בְּכֵן שִׁבַח יִשְׂרָאֵל יֵת
 תוֹשִׁבְתָּא הָדָא סְקִי בִירָא

לקט בהיר

רש"י

ושמעו וידעו האמריים שרצו ישראל ליעול ארץ כנען שמירדן ולפנים, וחשבו שילכו דרך שם, אבל באמת לא כן היה שהלכו ועברו בלד מזרח החר ובכשו ארץ סיחון ועוג עלמם (אשר סיחון ועוג לא חשבו כן) והלכו דרך הישר דרך הערים שכבשו וצאו אל הירדן: (גא) פי' החר שמלד דרום הנחל שבמדנית מואב היה מלא בקעים צורות נקעים ומערות (נקע פירש"י צפוכה כ"ה). גומא העשויה משפת ימי צראשית) אשר שם החציאו עלמם האמריים, והחר שכנגדו בלד צפון הנחל היה מלא גבשיות: (גב) פי' החר של מואב עמד במקומו, שהיו ישראל אלל אותו החר במזרחו, האמריים שהיו נחבאים בתוך החר לא נפלו ממנו, אלל החר של אמריים בא לקראת ישראל מן הצפון לדרום, וזה שאמר הכתוב (ונטה) החר של אמרי (לשנת ער) להתקרב ליושבי ער שמדנית מואב נקרא כן, וחזר הכתוב לומר דבר זה עוד הפעם במלות שונות ונשען לגבול מואב: (גג) ה"א שבסוף החיבה במקום למ"ד בתחלתה, בארה כמו לבאר, וחסר חיבת "בא", והכרחו מפרש רבינו בפסוק הסמוך, ואמר כיצד פי' היאך היה הנחל (של דס) בא לתוך הבאר ולמה בא,

ונהרגם בחלים ואצני בליסערות, והיו חותן הנקעים* צהר של לך מואב⁽¹⁰⁾, וצהר של לך אמריים היו כנגד חותן נקעים* כמין קרות ושדים בולטין לחוץ, כיון שבאו ישראל לעבור מדעזע החר של* ארץ ישראל כשפחה היוצאת להקבול פני גברתה ונתקרב ללד הר של מואב ונכנסו חותן השדים לתוך חותן נקעים* והרגום, חכו אשר נעה לשבת ער (ער הוא שם המדינה של מלכות מואב) שהה נעה ממקומו ונתקרב ללד (גבול) מואב⁽¹¹⁾ ונדבק בו, חכו ונשען לגבול מואב (תנח" - צמ"ר - צרכות ⁽¹²⁾): (עו) וּמִשֵּׁם בְּאֵרָה. משם בא האשד אל הבאר⁽¹³⁾, כיצד, אמר הקב"ה מי מודיע לבני הנסים הללו (המשל אומר (שנת ⁽¹⁴⁾) נחת פת לחינוק הודע* לאמרי⁽¹⁵⁾), לאחר שבצרו חזרו הכרים למקומם והבאר ירד* לתוך הנחל והעלה משם דם הכרוגים חרועות ואצרים ומוליכתן סביב המחנה וישראל ראו ואמרו שירה (תנח" - צמ"ר): (ח) עָלַי בְּאֵרָה. מחוך ⁽¹⁶⁾ שִׁירָה וּשְׁחָאֵת * בקעים * נדעזע כל איי * בקעים * הודיע * ירדה והעלתה.

אלל שהבאר נכנס לשם והציא עמו, הגור ארי' ז"ל הקשה למה לכל זאת שיעברו ישראל והבאר ילך אחריהם להראות להם, ולמה לא נתחלקו הכרים קודם שבצרו ישראל והיו רואים כל המאורע בעצמם, ומירץ שהעבד העומד בפני רבו העובר לפניו אין דרך ארץ לחזור ולישב לו עד שיעבור אדונו מלפניו לגמרי, ובש"מ (השלם הנדפס בספר אוצר הפירושים) הקשה בשם קצ"מ למה לא השווה הענין את החר הזה, ובאמת לא קשה מידי שהרי הר זה היה הר נבו וכבר כתב רבינו לעיל (כ' כ"ב) בשם רז"ל שהר נבו הוא אחד מן ההרים שנשארו לקבורת משה, והוא פסוק מפורש (דבר' ל"ב מ"ט) עלה אל הר העברים הזה הר נבו אשר בארץ מואב וגו' ומת צהר אשר אמה עולה שמה, ובשביל זה לא השווה אותו כמו שאמרתו בשביל קבורתו של משה: (גד) הגם שאין המשל דומה לנמשל, שהתינוק כאן הם ישראל ואותם הודיע, אבל זיל צהר טעמא, שטעם

אור החיים

(דברים ל"ג), ואמרו ואת הנחלים וגו' פירוש בא 7 יז. אִזְּ יִשְׂרָאֵל וגו'. לריך לדעת שירה זו מה לסדר הגבול של מואב שכחצו בספר מלחמות ה' שעתידי ה' לתת לנו ואמר ואת הנחלים של ארנון גם כן בכלל הניתן לישראל, גם אשד הנחלים אשר נעה וגו':

אור בהיר

קסד) פי' וא"מ כמו שאמרו במדרש מביאו רש"י ז"ל ושאר מפרשים ששירה זו על הבאר נאמרה, א"כ קשה מה נשתנה

אמרוה קס"ה), ובזו הכוח למה לא תורה מורשה א זאת שירת החור על שם המקור: גם מים לפי שו צאר לשון עליה: אלל על צאר נ אומרו (שמות נ השיר קס"ה). ואמרו דצריהם (צ"ר כ החורה מתקניו והתיקון הוא כנ הדיקים הראש שחפרו את הכ האבות צסוד (צ הבאר ויגל את ראיה החורה בצחינת ההשגה העם הם משה מקבלים ממנו ז ופירשכו וגילו ו העם, כי תורה אדם יכול לש צמשעווחם בו חכמי הדורות, ואינו כמדת הו אינו אלל צמשכ ודקדוק שידקדי דצריהם, וכל ד הקדמונים אין ו פירוש מה שזכ מחשיבין עלמן מהמן. קסד) שאלה. קסז) אלל חכמי הדורות צמתנה.

אור החיים

(שמות י"ט ז') ויחנו במדבר שהחורה אינה נקנית אלא באמלעות העונה והשפלות^{קפ}, ואומרו וממתנה נחליאל שבאמלעות החורה שניתנה לנו נחל אותנו אל^{קפ} דכתיב (דברים ל"ז) יעקב חבל נחלתו, גם ירצה שנחלנו אל להיות מיוחד לנו לאלוה^{קפ} דכתיב (תהלים קל"ה) כי יעקב בחר לו יה, גם שכן בחרנו ועזב מדור עליון^{קפ}, ואומרו ומנחליאל במות פירוש ומאמלעות דבר זה שנחלנו אל במות נעשינו במדריגה עליונה על המלאכים שבחר בנו ה' יותר מהם. ואומרו ומבמות הביא אשר וגו' יחבאר על פי מה שקדם לנו שטיקר חכלית שכן האדם במנותיו ואושריו אינם אלא בעולם העליון אבל בעולם הזה אינו מקום השגת אושר הרוחני. ומעתה הכרח הוא להסתלק האדם מן העולם הזה להשתלם גמולו כיד ה' הטובה, ומה שאנו רואים שהמיתה נסבבה על חטא האדם שזכ יגיד שזולת זה היה האדם חי תמיד ותאמר אם כן יהיה האדם חסר גמולו הטוב, לזה אמרו בעלי הסוד כי זולת החטא היה האדם עולה לרקיע ודר בעליה ובחצר, וזה לך האות אליהו הנביא שעלה השמימה להשתלם גמולו ולא טעם טעם מיתה, והגוף בן אמת שאינו יכול לעמוד בעליה העליונה הגם שחזקך הגוף ועמד בגדר רוחני אף על פי כן בערך רוחניות עליון יחשב לגשם, אלא שאמרו ז"ל (זו"א ר"ט) במעשה אליהו ז"ל כי בהגיעו לגלגל חמה שם נפש מגופו והניח אותו בגלגל חמה וכשהוא יורד למטה לובשו ויורד בו, ואמרו ז"ל עוד שכשנתן ה' חורה לישראל כבר סיני נעשו ישראל בני חורין מהמיתה וחזרו להיות כאדם קודם שחטא דכתיב חרות על הלוחות ואמרו ז"ל (שמו"ר מ"א) אל תקרי חרות אלא חירות חירות ממלאך המות, וכיון שכן צעת הגיע חכלית שלימותם היו עולים גוף ונפש ופושטים גופם בגלגל

אור בהיר

מהמן. קפח) בשעת קבלת החורה, הגם שנאמרה כאן, ועיין רש"י. קפח) לומר "ענו" הגם שאינו תשובה על שאלה. קפח) שיהיה ראוי ללמוד אותה, כמו באר אשר הפסירה יתגלה המים וראוי לשחות. קפח) שהם גילו מקור המים, אבל חכמי הדורות רק חקרו בה והרחיבוה. קפח) פי' נכחם, מלשון והסתלק בחוץ על משענתו. קע) דוקא אז נתנה לנו במתנה. קעא) שנלא חורה ככל הגוים בית ישראל. קעב) ולא לעם אחר. קעג) שהיא המלאכה.

חמרו^{קפ}, וזכה גם כן לא נקרא חגר על הדור ההוא למה לא שוררו שירה חדשה כשנתנה להם חורה מורשה אשר לה נאזר חבלה, כי ודאי היא זאת שירת החורה שנקראת באר מים, נקראת באר על שם המקור שהיא שכינה עליונה שנקראת באר, גם מים לפי שהחורה נמשלה למים, ואומרו עלי באר לשון עליה כי לא על באר שלמטה הם אומרים אלא על באר עלי פירוש עליון, ענו לה על דרך אומרו (שמות ט"ז) ותען להם מרים שהוא דרך השיר^{קפ}, ואמרו חפרוה שרים וגו' יחבאר על פי דבריהם (ז"ר ס"ד ח') שאמרו כי באמלעות עסק החורה מחקנים מקור עליון שנקרא באר^{קפ}, והתיקון הוא כפי צחינת מעלת העוסקים בחורה, הדיקים הראשונים שהיו במדרגה גדולה הם שחפרו את הבאר ועשאוה לשחת ממנה והם האבות צמוד (בראשית כ"ט) והאבן גדולה על פי הבאר ויגל את האבן וישק את הלא, ומאז היתה ראוי החורה לינתן לישראל ועודנה לא היתה צחינת ההשגה לשחת ממנה עד שכרוה נדיבי העם הם משה אשר הורידה לנו, ועמדו אחריו מקבלים ממנו זקנים ונביאים ואנשי נכסח הגדולה ופירשוה וגילו מפניה, והוא אומרו כרוה נדיבי העם, כי חורה שבכח צלא חורה שבעל פה אין אדם יכול לשחת ממימיה, ואמרו במחוקק במשענותם הוא מה שהוסיפו לחדש בחורה חכמי הדורות, ואין זה אלא כחוקק בה חקיקה, ואינו כמדת הראשונים שחפרו וכרו^{קפ}, וגם זה אינו אלא במשענותם של ראשונים^{קפ} שכל דקדוק ודקדוק שידקדק בחורה לריך לפרשו על פי דבריהם, וכל דבר שלא יהיה מיוסד על פי דברי הקדמונים אין לסמוך עליו. ואמרו וממדבר מתנה פירוש מה שזכו נחליה לא זכו אלא ללד שהיו מחשיבין עלמן כמדבר, וכמו שפירשנו בפסוק

מוֹאֵב:
יָן בִּירָא
לְמִשְׁחָה
וּזֶן מִיָּא:
זָל יִת
בִּירָא

יו ארתן
של זד
ת ושדים
זע הכר
ביל פני
זו ארתן
שר נטה
ז מואב
מואבי
י - נרכות
אשר אל
הנסים
הודע*
למקומם
הברוגים
אל ראו
מחוק
הודיע

אות להם,
ובר לפניו
זשה נשם
(כי כ"ב)
העברים
ל קבורתו
א. שטעם

ה זו מה
על המן
הפרשה
החורה

ה שמתה

בְּאֵר עֵנּוּלָה: י' בְּאֵר הַפְּרוּהָ שְׁרִים
 כְּרוּהָ נְדִיבֵי הָעַם בְּמַחֲקָק בְּמִשְׁעֵנְתָם
 וּמִמְדַּבֵּר מִתְּנָה: י"ט וּמִמְתַּנְהָ נַחְלִיאֵל
 וּמִנַּחְלִיאֵל בְּמֹת: כ' וּמִבְּמֹת הַגֵּיא
 אֲשֶׁר בְּשֹׁדָה מוֹאָב רֹאשׁ הַפְּסִגָה

שָׁבְחוּ לָהּ: י' בְּיַד דְּחִפְרוּהָ
 רְבִרְבֵינָא כְּרוּהָ רִישֵׁי עַמָּא סְפָרִיא
 בְּחֻמְרֵיהוֹן וּמִמְדַּבֵּרָא אֲתִיהִיבִת
 לָהּ: י"ט וּמִדְּאֲתִיהִיבִת לָהּ
 נַחְתָּא עִמְהוֹן לְנַחְלִיאֵל וּמִנַּחְלִיאֵל
 סְלָקָא עִמְהוֹן לְרִמְתָּא: כ' וּמִרְמְתָא
 לְחִילִיאֵל דִּי בְּחֻמְרֵי מוֹאָב רִישׁ

לקט בהיר

רש"י

ההודעה היא משום ידידות, א"כ גם החינוק צריך לדעת שקבל מתנה משום ידידות החינוק; גם הקצ"ה רצה שבעל הנס יזכר בנסו כדי להודות ולהלל (ב"ב): (גה) שהנחל לעולם עמוק הוא מן פני האדמה לזה אמר עלי ולא אמר באר, ופשוטו שהכוונה שחעלי עמך את הנחל של דם ואצרים, שאל"כ מה זה עלייה מהיכן חעלי הלא הלכה עמהם כל ארבעים שנה, ומציא עוד צ' הוכחות על זה: (גז) פי' אין לומר שפי' עלי באר עלי בהחלטות צההלות וצמחצמות וכדומה לזה, ולומר שמה שאמר הכתוב לעיל ומשם בארה פירושו משם מן הנחל באה להם הבאר לשמות שהרי אין זה אמת: (גד) ר"ל זה הכרח שני על מה שאמרנו, כי הגם שכל דברי שירה הם על הבאר בכלל, לא על נסי נחל ארטון, אעפ"כ בהכרח לומר שעל ידי נסים הללו נחשוררו לומר שירה על הבאר ואגב שאמרנו אמרו כל שצחיה, שאל"כ למה לא אמרנו כל מ' שנה, והטעם שלא אמרו וכן על הקן לא מצינו שאמרנו שירה, אפשר משום שהם נסים חמדיים, או משום שהם הכרחיים כי מאן דיהב חיי יחיב מווי (המפרשים): (נח) וכן נדיבי העם לדרך הראשון פירושו משה ואהרן, הגם שצוכות מרים היתה, אבל משה ואהרן חפרוה וברוה צמטותם, גם אחר פטירתה חזרה צוכות משה ואהרן כדאיתא צעניית ואה"ג גם מרים נכללה בכלל שרים ונדיבי העם: (נט) נקרא המטה משענה שהוקנים ומשושי כח נשעים עליו, ומיבת צמחקק פירושו ג"כ חקיקה וחפירה, ואמר ג' לשונות כדרך המשורר, חפרוה, כרוה, צמחקק, וצדפוס הראשון כתוב כאן שהיה חקוק צו שם המפורש, וא"כ יהיה זאת פירושו של חיבת צמחקק: (ס) לרמחה, ויהיה א"כ נחליאל מלשון נחל, ששדה וצקעה השוה צלי הרים נקרא נחל, כלומר בכל מקום שהלכו הלך ונחלגלג עמהם: (סא) דכתיב (דבר' ל"ד ה') וימת שם משה וגו' ויקבור אמו נגיא בארץ מואב, ושם נעלה מהם לגמרי אחר שחזרה צוכות משה, ולפי"ו דברו צרוה"ק ע"ש העתיד, ושאר דחוקים, לזה הביא הד"א: (סב) זה פי' צמטותם: (סג) צשלמא לדרך הראשון פירושו שחקקוה משה ואהרן צמטותם וכנ"ל, ולפי דרך זה יהיה פירושו שהגם שכרוה כל נגיא ונגיא לצבטו אעפ"כ היה צכמו של משה ועל פיו: (סד) ותרמנו אונקלוס שם ספרא רבא דישאל, שהסופר נקרא צמחקק שצמחקק צעט שלו על הלוח, כלומר כותב החורה: (סה) שלא אמר אז ישיר משה וצני ישראל את השירה הזאת לה'

הנחלי"ה והעלי מה שאת מעלה, ומנין שהבאר הודיעה להם, שנאמר ומשם בארה, וכי משם היתה"י והלא מתחלת ארבעים שנה היתה עמהם, אלא שירדה לפרסם את הנסים, וכן אז ישיר ישראל את השירה הזאת נאמרה צסוף ארבעים והבאר נתנה להם מתחלת ארבעים מה ראה ליכתב כאן"י אלא הענין נדרש למעלה הימנו (סז - סח) (יח) באר חפרוה. זאת* היא הבאר אשר חפרוה: שרים. (משה ואהרן"י) (מ"א): במשענתם. צמטה"י (אונק' - מ"ב) (שחיה חקוק צו שם המפורש): וממדבר. נתינה להם (סז - סח) (יט) וממתנה נחליאל. כתרנומו"י: (כ) ומבמות הגיא אשר בשדה מואב. כי שם מת משה"י ושם צעלה הבאר, דבר אחר כרוה נדיבי כל נגיא ונגיא כשהיו חונים ועל מקלו"י) ומושק* אלל דגנו ומחנכו, ומי הבאר נמשכין דרך אותו סימן וצחין לפני חניית כל שצט ושצט (תנח" - צח"י): במחקק. י"ט על פי משה שנקרא מחוקק שנאמר (דבר' ג"ג כ"ה) כי שם חלקת מחוקק"י ספון (מ"ה), ולמה לא חזר משה צשירה זו* לפי שלקה על ידי הבאר, וכיון שלא חזר שמו של משה לא חזר שמו של הקצ"ה"י, משל למלך שהיו צממנים אותו לסעודה אמר אם אורצני שם אני שם ואם לאו איני הולך (תנח" - צח"י): ראש הפסגה. כתרנומו ריש רמחא, פסגה לשון גובה, וכן (תנח" מ"ה י"ד) פסגו שינו נוסחאות. את. ומשך המים. כאו

רמחא ונ
 ישימו: כ
 קות סיד
 מימר: כ
 ארמנותיה
 אותה הפנ
 לשון מדבר
 על פני הין
 על השימו
 הצאר, כך
 מלאכים.
 שנאמר (גז
 וכן כי"י)
 וציפתה הו
 אל מלך אז
 נועל חיה פ
 לומר כך ג
 הכל (תנח" -
 שינו נוסחאות
 זה הב' נחל
 אחי שפיר
 שעל ראש ה
 חמה כאל
 הגיא פירו
 החורה יט
 הגיא שהי
 אשר צעד
 מואב שצ
 שנקראת ג
 והכוונה ה
 האשה קע"ה)
 קעד) ועי"
 מעלה רמה,
 הכתוב.
 עליו (בשדה)
 השימון) שה

ונפשונו קאה בלחם הקלוקל. עיין צפרשיי שהתרעמו על
 כמן שנבלע באיברים. וקשה למה התרעמו השתא
 לאחר מ"ס שנה. ונראה, הגמרא [יומא ע"ה ע"ב] הקשה על
 האו דאמרינן דלהם אצורים, דהמן נבלע באברים, הא כתיב
 ויהד תהי לך על אזנך, ומשני מה שהגרי נכריים מכרו
 להם, ור"א בן פרטא פליג וסובר דאפי' זה המן מפיגו
 ומבלעו, רק לאחר שהטאו הנריכו לפנות. ולפי"ז יש לומר
 דישאל ידעו דהמן רוחני, אבל עכשיו שקרבו למקומה
 וקני תבואה וגם זה נבלע, וזה לא ידעו וסברו שלבסוף
 יזיק להם, לכך דברו במן, ולאחר שהטאו באמת לא נבלע
 בהם.

חטאנו כי דברנו בה' וכן. הנה בפעם הזאת לא הודיע
 הקב"ה למרע"ה והי' מענישם בנחש שקף בלו
 הודעה למשה, והיינו מפני שדברו במרע"ה ולא נהגלה
 למרע"ה זה, ולא רצה הקב"ה להיות דילגור ח"ו לחמר
 למרע"ה דברו בך ישראל, ע"כ הענישם מיד, עד שצאו הם
 למרע"ה ואמרו והתודו דברנו בה' וכן, ואז התפלל אל ה'.

76

באר הפרוה שרים כרוה נדיבי עט במחוקק במשענותם
 בגמרא [גדרים נ"ה ע"א] דרשינן כל הקרא על
 התורה. ויש לפרש עוד בתורה בעינן יששכר וזבולן, דהיינו
 לומדי תורה ומחזיקים, ואם קבלו האוה"ע ג"כ התורה הי'
 אפשר שכל ישראל יהי' לומדי תורה והאוה"ע יחזיקו אותם,
 אבל ע"י שלא קבלו האוה"ע לריכין להיות מצני ישראל צ'
 כמות. ומאילו הפרו לשון ציוש, והפרה הלכנה וגו' [ישעי'
 כ"ד כ"ג]. וזה שאמר באר התורה שהפרוה שציושה
 האוה"ע, ולכך כרוה נדיבי העט במחוקק במשענותם,
 מחוקק היינו לומדי תורה, ומשענותם היינו המחזיקים
 בה (לב).

ומבמות הגי' אשר צדה מואב ראש הפסגה ונשקפה
 ע"פ הישימון. כלפי שדרשו חז"ל [גדרים נ"ה
 ע"א] על עוסקי תורה מנהליאל כיון שנהלו אל צמות
 מגזיחין אותה וסוף הכבוד לבוא, אמר ומצמות הגי' כל
 מה שמוסיף גדולה היא מוסף עוה, הקב"ה מגזיחו והוא
 משפיל עלמו, והיינו הגי'. ואמר זה הגי' הוא צדה
 מואב ראש הפסגה, שדה מואב היא התורה, כמו שדרשו
 [צרכות י"ח ע"ב] על פסוק אריאל מואב, ועוה היא ראש
 ועטרה, לכל מה ששטחה חכמה עטרה לראשה עטרה

עוה עקב לסוליה [ירושלמי שבת פ"א ה"ג], נמלא זה
 הגי' הוא צמואב ראש הפסגה, ונשקפה ע"פ הישימון שהוא
 מקום הרב ושמש, ע"ד וצנו ממך חרבות עולם מוסדי דור
 ודור תקומם [ישעי' נ"ח י"ב].

אל תירא אותו. פירשיי שהי' מהירא על שהי' הפליע
 שהגיד לאברהם ויעמוד לו זכות אברהם, ורמב"ן
 מביא עוד מדרש אחר שהי' מהירא שמה מעלו ישראל
 במלחמה סיחון ע"ש, ונ"ל שז"ל במלחמה מלך ערד לג'
 שהחרימו ושמה מעלו בחרם, כאשר באמת עכן מעל צימי
 משה בחרם הוה [סנהדרין מ"ג ע"ב]. ונ"ל אלו ואלו
 דברי אלקים חיים, דמהיכי תיחי נהירא שמה יעמוד לו
 זכות אברהם, וקשה למה נהירא נהי שאפשר שלא יוחק
 בצותהו של אברהם אבל עכ"פ גם לא יזיק שהם בני אברהם
 ומ"ע נהירא. אבל נהירא שמה מעלו במלחמה, וישן עוג
 הפליע הוא הי' הגורם שלא נהנה אברהם משבי המלחמה
 מאומה כמו שאמר אם מחוץ ועד שרוך נעל [צרחיה י"ד
 כ"ג], וזה על ידו למצוה מחוץ ועד שרוך נעל [סוטה י"ז
 ע"א], שהרי הוא עורר את אברהם למלחמה, ע"כ נהירא
 מרע"ה שמה יוכל להם ח"ו, על כן אמר לו אל תירא אותו.

הפטרה

ויפתח הגלעדי הי' גבור חיל והוא בן אשה זונה ויולד
 גלעד את יפתח והלד אשה גלעד לו בניס ויגדלו
 בני האשה ויגרשו את יפתח ויאמרו לו לא תנחל צניה
 אצינו כי בן אשה אהרת אתה. ולכאורה למה סיפר לנו
 הכתוב שהי' בן אשה זונה ולא היתה אשתו שנשאה אציו
 אח"כ לאשה.

ונראה לומר דהנה הרמב"ם פ"ג מהלכות יבום [ה"ד]
 פסק, ועיין בא"ע סימן קנ"ו [סי"ט], דמי שזינה
 עם פנוי' והוא אמרה שנתעברה ממנו וגם הוא אמר
 שממנו הוא הי' ספק וחוללת ולא מתעבמה, וכן הוא
 צ"ע א"ע סימן ד' סעיף כ"ו, דחיישינן כשם שזינה עם
 זה כך זינה עם אחר, עיין בצ"ש [שם סק"מ] שחמה עליו
 דפסק בהלכות תרומה דלא חיישינן שמה זינה עם אחר
 ג"כ, וצ"ח רצה לתקן בין איסור דאורייתא לאיסור
 תרומה בזמן הזה דרצנן, והקשה הח"מ דגבי כהן הצא

כתב כלשון הרמב"ן דשמה מעלו במלחמת סיחון, ובאמת
 מוזכר שהחרימו במלחמת סיחון ככתוב בדברים ב' ל"ד : ונחרם
 את כל עיר מתים.

(לב) וכ"ה ובתוספת נופך בדרשות ת"א טור ב', וכע"ז בקיצור
 בח"ס עה"ת ק"ט ב' (הב').
 (לג) צ"ע, דמקור דברי הרמב"ן הוא מבמ"ר י"ט ל"ב, וגם שם

חתם

חקת

סופר

קט

ה' שמשעבדים גופם לכוסף כח צעזודת ה' (*), וזכו [שם קמ"ד] כנותינו כזויות פ"י צעסקונו צע"י שאז אנהנו צצחי נקבה כצנות מ"מ אינוו צסצובה ח"ו כ"א כזויות, אמנס מ"מ גם הרשעי עושי לאחרית רוחניות קלת והוא המעלה והכבוד שיהי להם ע"י רצות הזכר והכסף והגאווה הוא תאוה רוחניות. וזכו סצצ רשעים יתהלכון הרשעים הולכים צסצובה כנ"ל, רק חועלת אי יולא להם והוא כרוס זלת לצני אדם שמרומס ע"י המזולל לצני אדם כפירש"י והיינו הגאון והגאווה שלהם. והנה אז הלכו ישראל ג"כ לסבוב את ארץ אדום צצחי הכ"ל ע"כ ותקאר נפש העם צדרך פ"י כי הנשמה ממלאת האיברים וכשהם פגומים הנשמה יולתת מאותו האצבר והרי היא כאלו קלרה ממלחות האיברים ההמה. [תקי"ד-י"ז].

כי אין לחם ואין מים ונפשנו קלה בלחם הקלקל, הנה לחם הקלקל גמערי שמיג שהוא צחי קדושת התורה מזוקק צצעתים עולה שמיג כמצואר צדבריו כמה פעמים, ושם זה יפה למן לחם אצורים והם לא נעקו על לחם הקלקל ולא צזכו צשם זה אך אמר ר' ינאי [אצות פ"ד] אין צדינו לא משלות הרשעים וגם לא מיסורי הצדיקים ר"ל כי הרשעים אולכים ושוחים למחסור צענס ומלאים דאגות רצות על ככה וזה תכלית שלותם, והצדיקים מסתפקים צמעט ושמחים צו ית' וצתורתו והם יסורי הצדיקים לפי הנראה, אך מאכלינו צעוני לצדיקים ודאגותינו עליו כרשעים כי לא צזינו להסתפקות ע"כ אין צדינו כשלות הרשעים ואף לא מיסורי הצדיקים. ואחר מיחתו של אהרן נולד פחיתות המדה צישראל עד שצערו צנפסם שאינם מסתפקים ושמחים עוד צאכלות כמן הקדוש כמו מלפנים ע"כ לא התלוננו ח"ו על המן שברי הוא לחם הקלקל אך התלוננו על רוע נפסם איך לא צזינו לשמות בלחם קדוש כזה והרי אין לחם ואין מים שהוא שלות הרשעים, ואף לא מיסורי הצדיקים שאפי בלחם הקלקל הקדוש הזה נפסנו קלה צו. [תקס"ב; ועי צדח"ם כ"ב דף שפ"ב].

והיה אם נשך הנחש את איש והציע אל נחש כנחשת וחי, לל"ע כיון שצנו צתשובה מ"ט נשכוס הנחשים עוד, עכנ"ל נכי דהכוונה גם כפשוטו שלעקו לפני משה שיתפלל להסיר מהם הנחשים השרפים הממיתים צפועל, עוד צה כוונה אחרת

שיתפלל להסיר מהם חלקו של נחש המסיתם ומרגילם לדבר לה"ר והי בהמלאה צזה לעשות נחש נחשת ולשומו על נם וכל אשר יגרה צו ילה"ר לדצה לה"ר היינו והי אם נשך הנחש הידוע את איש להסיתו ללה"ר יציע אל נחש הנחשת ויצור את אשר ארע ע"י לה"ר וימנע ולא ידבר עוד. [תקס"א].

ומשם צארה הוא הצאר אשר אמר הי למשה אסוף את העם ואתנה להם מים, לפמ"ש חז"ל [צ"ק פ"ב]. ולא מלאו מים היינו תורה וכבר צארחי. שעל זה אמרו לא מקום זרע ואתנה ופן ר"ל צזה המקום מוכן מאוד לשמוע שנית מאלקינו וי כך היא דרכה של תורה שברי לא ניתנה אלא לאוכלי מן זא"כ מדוע אין מים לשחות, רלון מי התורה והי רלונס שיתגלה הי עוד לעיניהם כמו שזכו אצותם, ונעתר הי להם אך אמר אסוף העם שיהי צקצון כל ישראל ויהי אז משה מוכן להיות להם ללינור, והוא יעזר צהם והם צו, ועל שצעם אז ובעל הכונה נצבעל המעמד הנצחר הכוא עד לע"ל, אי"ה, וזכו שדקדקו הוא הצאר אשר אמר הי למשה אסוף את העם ואתנה להם מים. [תקס"ד].

7 באר חפרוה שרים כרוה נדיצי העם צמחקק צמשענותם וממדצר מתנה, יתפרש על צאר התורה אשר שרי מעלה אדום וישמעאלים לא אצו קבלם כשהחזיר הקצ"ה התורה עליהם, וזכו צאר חפרוה שרים מלשון וצפרה הלצנה [ישעי כ"ד] שהוא לשון כלימה, אותו הצאר שהשרים שלמעלה הכלימוהו וחפרוה ולא רלו לקצלו אותו, כרוה נדיצי העם הם ישראל צה נדיצי, ומרמז על מחזיקי לומדי תורה המתנדצים צעם כמו שמפרש והולך צמחקק צמשענותם כאלו אמר כמחקק צמשענותם כמו כעם ככהן [שם] הכל חד המחקק והמשען שלו שהוא יששכר עם צבולן, וממדצר מתנה מי שעושה ציתו מדצר הפקר לכל לומדי תורה לזה יתן לו תורה צמתנה מאת הי מן השמים ע"ד [שצח כ"ג]: דמוקר רצנן וכו' וזרחים רצנן וכו'. [תק"ס; ועי צדח"ם כרך צ' דף ת"א עור א']. L

באר חפרוה שרים, ר"ל התורה חפרוה תלמידי חכמים כי צי שרים ישורו [משלי ח' ע"ז], וגם כרוה נדיצי עם הם עשירים צצעם הא כ"ל צמחקק צמשענותם שהם נוחים משענת והחזקה

במעגל ולא יגיעו לתכלית הנרצה. הם אוכלים למען יוכל לעבד ועובדים למען ישבעו, ואמרתו לפרש גם סוף הקרא המוקשה. הרשעים יחשבו שהוא זלות וחרפה ליציר עפר, ברצותו להתרומם למדרגה עליונה להתקרב לה'.

(*) הפ"י של מרן ז"ל ברישא דקרא מפורסם ומובא בספרי אגדה. אבל הפ"י בסיפא דקרא כרוס וגר לא הובא. ופה מצינו גם פירושא דסיפא. ובכתבי נכדו כבוד דודי הג"מ עקיבא סופר ז"ל בן מוח"ז המכתב סופר ז"ל ראיתי וז"ל: סביב רשעים יתהלכון, פ"י אא"ז החת"ם סופר שהרשעים הולכים תמיד